

13 Arbetslöshet och lönebildning i ett regionalt perspektiv¹

Sammanfattning

Denna studie behandlar sambanden mellan efterfrågetryck, arbetslöshet och lönebildning på nationell och regional arbetsmarknadsnivå. Bland frågeställningar som aktualiseras kan nämnas: Har utvecklingen på svensk arbetsmarknad sedan början av 1960-talet medfört ökad struktur- och friktionsarbetslöshet? Vilka konsekvenser har detta i så fall haft för lönebildningen? Är de regionala arbetslöshetsskillnaderna betingade av variationer i arbetskraftsefterfrågan mellan olika regioner eller av skillnader i struktur- och friktionsarbetslöshetens omfattning? Vad innebär de regionala arbetsmarknadernas funktionssätt för lönebildningen? Vilka möjligheter finns att genom en mer selektiv konjunkturpolitik – regionala omfördelningar av arbetskraftsefterfrågan – minska inflationstakten vid given arbetslöshetsnivå?

I avsnitt 13.2 studeras sambanden mellan arbetslöshet och vakanser på nationell nivå. Undersökningen ger vid handen att perioden 1968–1974 kännetecknas av en jämfört med tidigare år högre struktur- och friktionsarbetslöshet. Denna ändrade relation mellan arbetslöshet och efterfrågeöverskott på arbetsmarknaden förefaller också kunna förklara den – vid given arbetslöshet – snabbare löneglidningen fr. o. m. slutet av 1960-talet. Däremot ger den empiriska analysen inget belägg för att inflationsförväntningarna skulle vara någon viktig faktor bakom löneglidningens variationer. Vidare prövas modeller där såväl antalet vakanser som antalet arbetslösa ingår som förklaringsfaktorer till löneglidningen. Denna ansats visar att det är efterfrågeläget på arbetsmarknaden – i första hand antalet vakanser inom industrin – snarare än den öppna arbetslöshetens storlek, som förklarar löneglidningens variationer.

I avsnitt 13.2 prövas också modeller för att förklara de avtalsmässiga lönestegringarna under efterkrigstiden. Av denna analys framgår att inflationsförväntningarna spelar en betydelsefull roll för förhandlingsresultatens utseende; däremot har inte något inflytande från arbetsmarknadsläget kunnat säkerställas.

Avsnitt 13.3 inleds med en översiktlig analys av den svenska arbetsmarknadens regionala särdrag. Där framgår bl. a. att den i Norrlandslänen högre arbetslösheten delvis är ett resultat av sämre matchning mellan vakanser och arbetslösa, dvs. högre struktur- och friktionsarbetslöshet.

Detta förhållande sammanhänger i sin tur sannolikt med den starka geografiska segmenteringen av den norrländska arbetsmarknaden; de större

¹ Detta kapitel har skrivits av fil. dr Bertil Holm-d.

1. Ett system för beräkningar av antalet övergångar mellan olika sökandekategorier. Detta har utarbetats för det system för kontinuerlig inkodning som nu finns för fyra kontor i södra Sverige och som under våren kommer att införas på fler områden.¹ Vissa resultat från detta system redovisas i kapitel 14.
2. Ett system för att med hjälp av sökandestatistiken analysera besluten inom arbetsförmedlingen. Resultat från detta redovisas i avsnitt 12.2.
3. Ett system för att med hjälp av sökandestatistiken beräkna kvarstannandesannolikheter i arbetslöshet. Metoden har närmare redovisats i avsnitt 12.3.
4. Ett system för att beräkna indirekta sysselsättningseffekter av olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vissa resultat redovisas i avsnitt 12.4.

Dessa system är utvecklade så att de direkt går att använda för beräkningar. För en praktisk tillämpning av resultaten av sådana beräkningar krävs ytterligare utvecklingsarbete.

¹ AMS har under v 1978 använt system bearbetningar av sökandestatistiken.

geografiska avstånden innebär större svårigheter att etablera kontakter mellan företag och arbetssökande samtidigt som högre kostnader är förenade med att acceptera anställningserbjudanden på grund av att byte av bostadsort ofta kan bli aktuellt.

Dessa egenskaper hos den norrländska arbetsmarknaden bidrar till att denna blir ungefär lika inflationskänslig som andra regionala arbetsmarknader: en marginell arbetslöshetsförändring har i stort sett samma löneglidningseffekt i Norrland som i riket som helhet trots de betydligt högre arbetslöshetstalen. Norrland har ungefär samma lönestegring som övriga riket, vilket implicerar en högre löneökningstakt vid given arbetslöshetsnivå.

Det förhållandet att arbetslöshetsförändringar tycks ha ungefär samma löneglidningseffekt i de studerade regionerna innebär också att selektiv efterfrågepolitik, som syftar till att omfördela arbetskraftsefterfrågan mellan olika regioner, blir tämligen ineffektiva medel för att reducera den nationella inflationstakten. Denna slutsats gäller självfallet endast för den valda relativt grova uppdelningen i sju riksområden.

13.1 Kapitlets bakgrund och uppläggnings¹

Debatten om arbetsmarknads- och stabiliseringspolitik brukar regelmässigt utkristallisera olika uppfattningar om verkningsgraden hos den traditionella keynesianska medelsarsenalen. Å ena sidan förekommer ett starkt efterfrågeorienterat synsätt, enligt vilket generella finans- och penningpolitiska medel i princip är tillräckliga för att hålla arbetslösheten på en viss låg nivå vid given inflationstakt. Å andra sidan finns också pläderingar för mer selektiva insatser, inriktade på att vidga flaskhalsar och lösa upp strukturella spänningar i ekonomin. De olika åsikterna om valet av medel bygger på skiljaktiga uppfattningar om framförallt arbetsmarknadens funktions sätt; med viss förenkling kan motsättningarna sägas handla om den betydelse man tillmäter heterogeniteten på arbetsmarknaden. De "optimistiska keynesianerna" hyser en stark tilltro till de efterfrågestimulerande medlens förmåga att bryta ned arbetsmarknadens yrkesmässiga, geografiska och branschmässiga segmentering medan de "pessimistiska keynesianerna" i stället betonar förekomsten av arbetsmarknadsimperfectioner betingade av t. ex trögrörlighet hos arbetskraft och/eller företag.

Detta kapitel anknyter till dessa frågeställningar om effektiviteten hos generellt verkande ekonomisk-politiska medel, varvid uppmärksamheten kommer att fokuseras på arbetsmarknaden. En viktig frågeställning gäller relationerna mellan den aggregerade arbetslöshetens storlek och det aggregerade efterfrågetrycket på arbetsmarknaden. En närbesläktad frågeställning gäller bestämningsfaktorerna för de regionala arbetslöshetsskillnaderna: Är dessa beroende av regionala variationer i efterfrågetrycket på arbetsmarknaden eller ett uttryck för regionala strukturellheter beträffande anpassningsprocessernas effektivitet? Ett tredje undersökningsområde berör arbetsmarknadens betydelse som inflationsmotor: I vad mån har struk-

¹ Detta kapitel sammanfattar och uppdaterar resultat från ett våren 1976 avslutat EFA-projekt om "Strukturell arbetslöshet och arbetsmarknadens struktur". Procents huvudrapport är "Arbetslöshet och lönebildning - kvantitativa studier av svensk arbetsmarknad". Studier i nationalekonomi, Umeå universitet 1976.

turförändringar på arbetsmarknaden gjort denna mer inflationskänslig och därmed accentuerat konflikten mellan sysselsättnings- och prisstabiliseringsmål?

I kapitlet behandlas huvudsakligen sambanden mellan arbetsmarknads-läge och lönebildning medan ingen närmare analys genomförs av prisbildningens bestämningsfaktorer på varumarknaden. En analys av lönebildningen har dock betydande stabiliseringspolitisk relevans: Om företagen tillämpar kostnadsprissättning så får en snabbare löneinflation omedelbara effekter på prisutvecklingen med därav följande konsekvenser för bytesbalansens saldo. Om å andra sidan företagen i den konkurrensutsatta sektorn är "price takers", dvs. passivt följer världsmarknadsprisernas utveckling, innebär en lönekostnadsstegring utöver summan av pris- och produktivtetsstegringen i K-sektorn en fallande vinstandel och på sikt en sviktande investeringsvilja och därmed ökad risk för arbetslöshet.

I avsnitt 13.2 analyseras sambanden mellan efterfrågetryck, arbetslöshet och lönebildning på nationell arbetsmarknadsnivå. En frågeställning som särskilt behandlas gäller i vad mån förändringar av struktur- och friktion-sarbetslöshetens storlek medfört att svensk ekonomi blivit mer inflationskänslig. Såväl avtalsmässiga lönestegringar som löneglidning studeras.

Avsnitt 13.3 omfattar en empirisk analys av arbetslöshet och lönebildning på regional nivå. Det är ett välkänt förhållande att arbetsmarknads-läget uppvisar tämligen dramatiska skillnader mellan olika delar av landet. Det ligger därför nära till hands att tänka sig att en mer selektivt inriktad konjunkturpolitik, som i större utsträckning doserar de expansiva insatserna till "permanenta lågkonjunkturregioner", skulle kunna bidra till att lösa upp konflikterna mellan prisstabiliserings- och sysselsättningsmål. För att kunna bedöma verkningsgraden hos sådana politikalternativ krävs dock större kunskaper om lokala och regionala arbetsmarknaders funktions-sätt. Den analys av arbetsmarknadens regionala karaktäristika som presenteras i kapitlet, avser att vara ett bidrag i denna riktning.

I avsnitt 13.3 behandlas också sambanden mellan den regionala arbets-löshetsspridningen och den nationella arbetslöshetsgraden och inflations-takten. Frågeställningen gäller möjligheterna att via regionala omfördelningar av arbetskraftsefterfrågan uppnå vissa nationella stabiliseringspoli-tiska målsättningar. Till grund för denna analys ligger de resultat som er-hållits i avsnitt 13.3. Avsnitt 13.4, slutligen, innehåller en diskussion av tänkbara policyimplikationer av i studien erhållna resultat samt uppslag för fortsatt forskning.

Framställningen i kapitlet är huvudsakligen verbal. Vissa matematiska framställningar presenteras i appendix.

13.2 Lönebildning och arbetsmarknads-läge på nationell nivå

13.2.1 *Inledning*

Sambandet mellan arbetslöshet och inflation utgör en i hög grad kontrover-siell frågeställning i aktuell teoretisk och empirisk nationalekonomisk

forskning. Phillips artikel från 1958, som påvisade existensen av ett långsiktigt samband mellan arbetslöshet och lönestegringstakt i England, representerade startpunkten för ett stort antal studier av löne- och prisbildningens bestämningsfaktorer i olika länder.¹ Detta rikhaltiga undersökningsmaterial belyser med all önskvärd tydlighet hur en observerbar empirisk relation kan återföras på en rad olika teoretiska föreställningar.

Den vanligaste tolkningen av Phillipskurvan har sina teoretiska rötter i Lipsey's artikel från 1960, som i likhet med Phillips tidigare bidrag behandlar sambandet mellan löneförändringar och arbetslöshet i England under närmare ett sekel.² Ansatsen har senare elaborerats av bl. a. Bent Hansen.³ De centrala ideerna bakom dessa härledningar av Phillipskurvan är att det på arbetsmarknaden finns stabila relationer dels mellan efterfrågeöverskott och lönestegringstakt, dels mellan efterfrågeöverskott och arbetslöshet. För att förklara förekomsten av positiv arbetslöshet vid ett efterfrågeöverskott lika med noll postuleras existensen av friktioner på arbetsmarknaden i form av ofullständig löneanpassning och trögrörlighet hos arbetskraften.

Lipsey-tolkningen av Phillipskurvan baseras på en traditionell neoklassisk prisrörelsehypotes där lönestegrings takten är direkt relaterad till efterfrågeöverskottets storlek. Vilka beteendebetingelser på mikronivå gör det då möjligt att härleda makrosamband mellan efterfrågeöverskott och inflationstakt? Bl. a. Charles Holt och Edmund Phelps har sökt besvara denna frågeställning genom modeller för Phillipskurvan, som är baserade på explicita mikroförutsättningar.⁴ De mikroteoretiska Phillipsmodellerna är – utom i Holts fall – intimt förknippade med en analys av inflationsförväntningarnas betydelse. Strängt taget härleder Phelps endast ett samband mellan arbetslöshet och icke-förväntad inflationstakt. I långsiktig jämvikt, där likhet råder mellan förväntad och faktisk inflationstakt, finns ingen trade-off mellan arbetslöshet och inflation (hypotesen om den långsiktigt vertikala Phillipskurvan).

Det är dock viktigt att observera att en sådan förväntningshypotes ingalunda gör sambandet mellan arbetslöshet och inflationstakt intressant som ekonomisk- politiskt avvägningsproblem. Frågeställningen blir då vilken inflationstakt som är optimal i långsiktig jämvikt och hur den ekonomiska politiken skall utformas för att realisera en optimal bana mot denna inflationstakt. Dessutom kan de parametrar, som bestämmer den "naturliga" arbetslöshetsgradens storlek, ändras genom politiska ingrepp (liksom av strukturförändringar på arbetsmarknaden).⁵ Vidare är det tänkbart att dessa bestämningsfaktorer även kan påverkas genom generell köpkraftsstimulerande åtgärder; en expansiv politik med ökad sysselsättningsgrad kan medföra yrkeserfarenheter, som får permanenta effekter på den "naturliga" arbetslöshetens storlek.

Hypotesen om en långsiktigt vertikal Phillipskurva har i olika studier utsatts för empiriska test. Resultaten är knappast helt entydiga: i många fall har dock hypotesen inte kunnat konfirmeras.⁶ Ett grundläggande problem i detta sammanhang är att finna en adekvat specifikation av inflationsförväntningarna. Den vanligaste ansatsen innebär att förväntningarna antas bestämmas av inflationstakten under tidigare perioder.

Motiveringar för Phillipskurvan av Lipsey-typ eller Phelps-typ kan sä-

¹ Phillips, A W: The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957. *Economica*. November 1958.

² Lipsey, R G: The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957: Further Analysis. *Economica*. February 1960.

³ Hansen, B: Excess Demand, Unemployment, Vacancies and Wages. *The Quarterly Journal of Economics*. February 1970.

⁴ Se uppsatserna i Phelps, E S: *Microeconomic Foundations of Employment and Inflation Theory*, London 1971.

⁵ Med "naturlig" arbetslöshetsnivå – eller jämviktsarbetslöshetsgraden – menas arbetslöshetens storlek i långsiktig jämvikt (faktisk inflationstakt lika med väntad inflationstakt).

⁶ För en kort översikt över empiriska studier, se Trevithick & Mulvey "The Economics of Inflation", London 1971.

gas bygga på neoklassiska förutsättningar där konkurrensen om arbetskraft ses som inflationsprocessens drivkraft. En annan tolkning av Philipssambandet bygger på hypoteser om arbetsmarknadsorganisationernas *förhandlingsbeteende*. Tankegången är därvid att fackföreningarnas lönekrav är positivt korrelerade med konjunkturläget; i situationer med högt efterfrågetryck på arbetsmarknaden och låg arbetslöshet antas arbetslöshetsriskerna av "för höga" löneökningar vara små. Likaså är strejkkostnaderna för fackföreningarna låga, eftersom strejkande arbetare lätt kan finna arbete i andra företag. Samtidigt är sannolikt arbetsgivarpartens motståndskraft mot lönehöjningar negativt korrelerade med konjunkturläget; bl. a. är de av strejker orsakade ekonomiska förlusterna större under högkonjunktur än under lågkonjunktur.

Arbetsmarknadspolitikens snabba framväxt i Sverige under efterkrigstiden torde i stor utsträckning sammanhålla med grundläggande föreställningar om arbetsmarknadens centrala betydelse för uppkomsten och spridningen av en inflationsprocess. Strävandena har varit att genom arbetsmarknadsutbildning och flyttningssubstans minska yrkesmässiga och geografiska obalanser och vidga löneglidningsskapande flaskhalsar i ekonomin. Därmed har man också hoppats kunna lösa upp den traditionella målkonflikten mellan full sysselsättning och prisstabilitet, dvs förskjuta Phillipskurvan så att en viss arbetslöshetsgrad skulle kunna realiseras vid en lägre inflationstakt.

Man kan med någon förenkling skilja mellan arbetsmarknaden som *inflationsskapare* respektive *inflationsspridare*. Det förra fallet svarar ungefär mot det traditionella begreppet kostnadsinflation; orsaken till att en inflationsprocess startar skulle enligt detta synsätt kunna vara t. ex. lönestegringar utöver produktivitetstillväxten. Policyimplikationerna blir här inkomstpolitiska uppgörelser och/eller arbetsmarknadspolitiska insatser för att eliminera obalanser mellan efterfrågan och utbud på arbetskraft. Uppfattar man i stället arbetsmarknaden som inflationsspridare blir utrymmet för inkomstpolitiska uppgörelser mer begränsat. I t. ex. EFO-modellen tillmäts inte lönestegringarna någon strategisk roll som självständig orsak till prisstegringar. Lönebildningen fungerar här närmast som en kanal genom vilken de utländska inflationsimpulserna överförs till den svenska ekonomin.

I de Rehn-Meidnerska motiveringarna för en aktiv arbetsmarknadspolitik har också funnits en hypotes om demonstrationseffekter i lönebildningen; stora löneskillnader har antagits verka inflationsdrivande genom de kompensationskrav de skulle utlösa. Den solidariska lönepolitiken blir med denna utgångspunkt ett komplement till stabiliseringspolitiken. "Kompensationsteorin" har fått förnyad aktualitet genom de avtalskonstruktioner med förtjänstutvecklingsgarantier för grupper med svag löneglidning, som kommit att tillämpas sedan slutet av 1960-talet. Dessa försök till lösningar av lönestrukturen innebär att löneglidningens betydelse för inflationsutvecklingen förstärks. En given löneglidning för industriarbetare får nu – via förtjänstutvecklingsgarantierna – större total lönekostnadseffekt än tidigare.

I detta avsnitt kommer lönebildningen i svensk industri att studeras med tonvikt på två förklaringsfaktorer: arbetsmarknadsläget och inflationsför-

väntningarna. Såväl löneglidning som avtalsmässiga lönestegringar analyseras. Särskild uppmärksamhet ägnas arbetsmarknadssituationens betydelse, varför kapitlet inleds med en teoretisk diskussion och empirisk analys av sambanden mellan arbetslöshet och vakanser på arbetsmarknaden.

13.2.2 Om relationen mellan arbetslöshet och vakanser

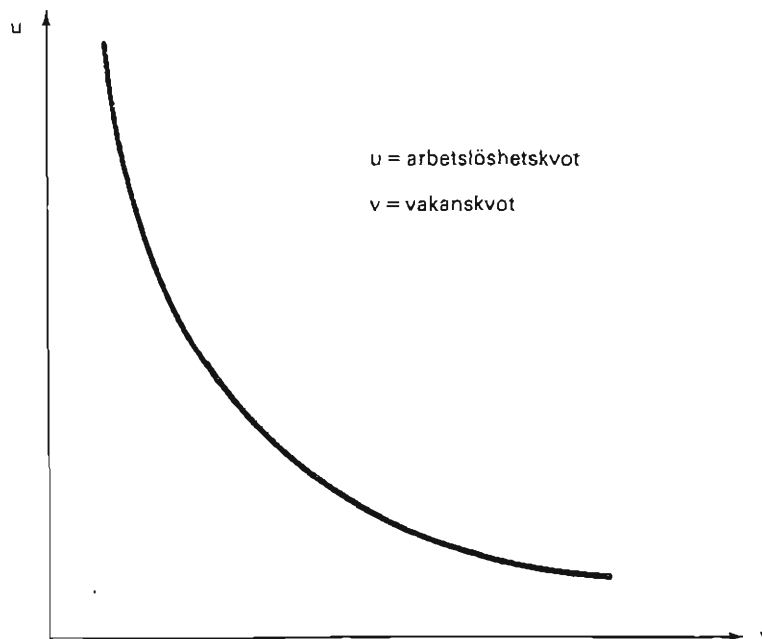
Teoretiska utgångspunkter

En konjunkturuppgång innebär normalt en samtidig ökning av antalet vakanser och nedgång av antalet arbetslösa. En diskussion av sambanden mellan arbetslöshetens storlek och antalet lediga platser kan som utgångspunkt ta individernas och företagens sökbeteende på arbetsmarknaden. Individens arbetssökande vid arbetslöshet skulle då kunna beskrivas i ungefär följande termer: För att acceptera en anställning fastställer den arbetssökande vissa minimikrav som bl. a. påverkas av den förväntade avkastningen av fortsatt sökaktivitet. Denna är beroende av tillgången på vakanser; fler lediga platser innebär högre förväntad avkastning och därmed också högre minimikrav. Sannolikheten för att en person skall övergå från arbetslöshet till sysselsättning under en period beror dels av sannolikheten att erhålla ett anställningserbjudande, dels av sannolikheten att ett erbjudande skall accepteras. Ett ökat antal vakanser innebär ökad chans att finna anställningserbjudanden, men också stigande minimikrav, vilket motverkar den förra "tillgångseffekten". Teoretiska och empiriska resultat pekar dock på att tillgångseffekten dominerar över de stigande minimikraven, dvs. ett ökat antal vakanser tenderar att förkorta arbetslöshetstiderna. Vid konstant inflöde i arbetslöshet implicerar detta också ett samband mellan beståndet av arbetslösa och beståndet av vakanser.

Mellan antalet vakanser och antalet arbetslösa föreligger emellertid ett ömsesidigt beroende. En beskrivning av företagets sökbeteende kan belysa detta: Vid given lön fixeras vissa minimikrav på de sökande för att anställning skall ske. Dessa minimikrav kan sättas så att den förväntade vinsten av att anställa en person är lika stor som den förväntade avkastningen av fortsatt sökande. Värdet av fortsatt sökande påverkas bl. a. av tillgången på arbetssökande; vi kan vänta oss att ett stigande antal arbetslösa leder till högre minimikrav. Vid givna minimikrav är sannolikheten för att en vakans skall besättas under en tidsperiod positivt beroende av antalet arbetssökande varför en stigande arbetslöshet påverkar rekryteringssannolikheten på två sätt: Dels ökar sannolikheten att påträffa en arbetssökande, dels stiger också företagets minimikrav, vilket motverkar den förra effekten. Det finns dock knappast anledning räkna med att den senare effekten skulle överväga tillgångseffekten varför vi i stället kan vänta oss att lediga platser besätts snabbare i perioder med hög arbetslöshet. Även om antalet nyanmälda vakanser är konstant kommer således beståndet av vakanser att minska när arbetslösheten stiger.

Stabila samband mellan arbetslöshetstider och vakanser respektive vakanstider och arbetslöshet är dock inte tillräckliga villkor för att en stabil relation mellan bestånden av arbetslösa och vakanser skall erhållas. Avgörande är också inflödet i arbetslöshet och antalet nyanmälda vakanser. In-

flödet i arbetslöshet är relativt konstant över konjunkturcykeln sammanhängande med att frivilliga avgångar och nyinträde i arbetskraften varierar omvänt mot uppsägningar. Antalet nyanmälda platser varierar däremot procykliskt på grund av att företagen efterfrågar mer arbetskraft vid en konjunkturuppgång samtidigt som de frivilliga avgångarna ökar i omfattning. De konjunkturella variationerna i antalet vakanser sammanhänger följaktligen både med vakanstiderna och vakansinflödets förändringar. Däremot är arbetslöshetens cykliska fluktuationer väsentligen bestämda av arbetslöshetstidernas variationer. Normalt bör vi således vänta oss att ett konjunkturförlopp innebär förflyttningar utefter en given "u,v-kurva" (figur 13.1).

Figur 13.1 Sambandet mellan arbetslöshet och vakanser.

Arbetslöshetens storlek vid givet antal vakanser – kurvans läge i u,v-planet – beror bl. a. av hur effektivt sökprocesserna fungerar på arbetsmarknaden, dvs. hur snabbt arbetssökande kan finna anställning och vakanser besättas. Kurvans position bestäms dessutom av arbetslöshetsinflödets omfattning; institutionella förändringar som t. ex. förlänger uppsägningstiderna kan väntas leda till att ofrivilliga arbetsbyten genom avskedanden i större utsträckning kan ske utan någon mellanliggande arbetslöshetsperiod. Arbetslösheten bör därför bli lägre vid givet antal vakanser.

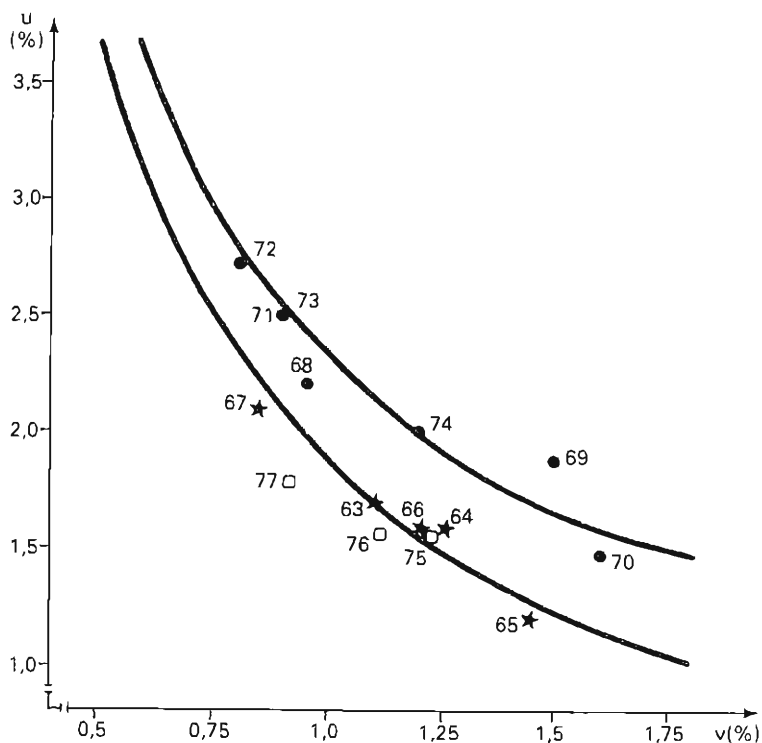
Det är svårt att på ett meningsfullt sätt skilja så dessa två traditionella arbetslöshetsbegrepp; ingen sådan uppdelning blir därför aktuell i denna framställning.

Struktur- och friktionsarbetslöshetens storlek kan operationellt definieras som arbetslöshetens storlek när $u=v$, dvs. den arbetslöshet som ges av skärningspunkten mellan u,v-kurvan och en 45-gradersstråle. En förskjutning av u,v-kurvan åt höger kan därför tolkas som en ökning av struktur- och friktionsarbetslösheten.¹

Empirisk analys

Den i föregående avsnitt diskuterade relationen mellan arbetslöshet och vakanser skall i det följande bli föremål för empirisk granskning. En sådan analys försvåras av att det saknas information om det totala antalet vakanser på arbetsmarknaden. Koefficienterna i de skattade regressionsfunktionerna kommer att bli beroende av graden av mätfel beträffande antalet vakanser. Eftersom intresset primärt är knutet till u,v-kurvans stabilitet blir dock detta mätfel av marginellt intresse.¹ En kritisk förutsättning är däremot anmälningsfrekvensens stabilitet över tiden. En jämförelse med alternativa efterfrågeindikatorer tyder dock inte på någon under perioden 1963–1974 ändrad benägenhet att anmäla vakanser till arbetsförmedlingen. Således visar t.ex. konjunkturinstitutets barometeruppgifter om andelen företag med brist på arbetare en med antalet anmälda lediga platser på tagligt likformig utveckling.

Figur 13.2 visar årsmedeltal för u,v-observationer för totala arbetsmarknaden 1963–1977 tillsammans med skattade funktioner för perioderna 1963–1967 respektive 1968–1974.² I figur 13.3 illustreras utvecklingen för industrin (antalet vakanser inom tillverkningsindustri och antalet arbetslösa inom tillverkningsarbete).

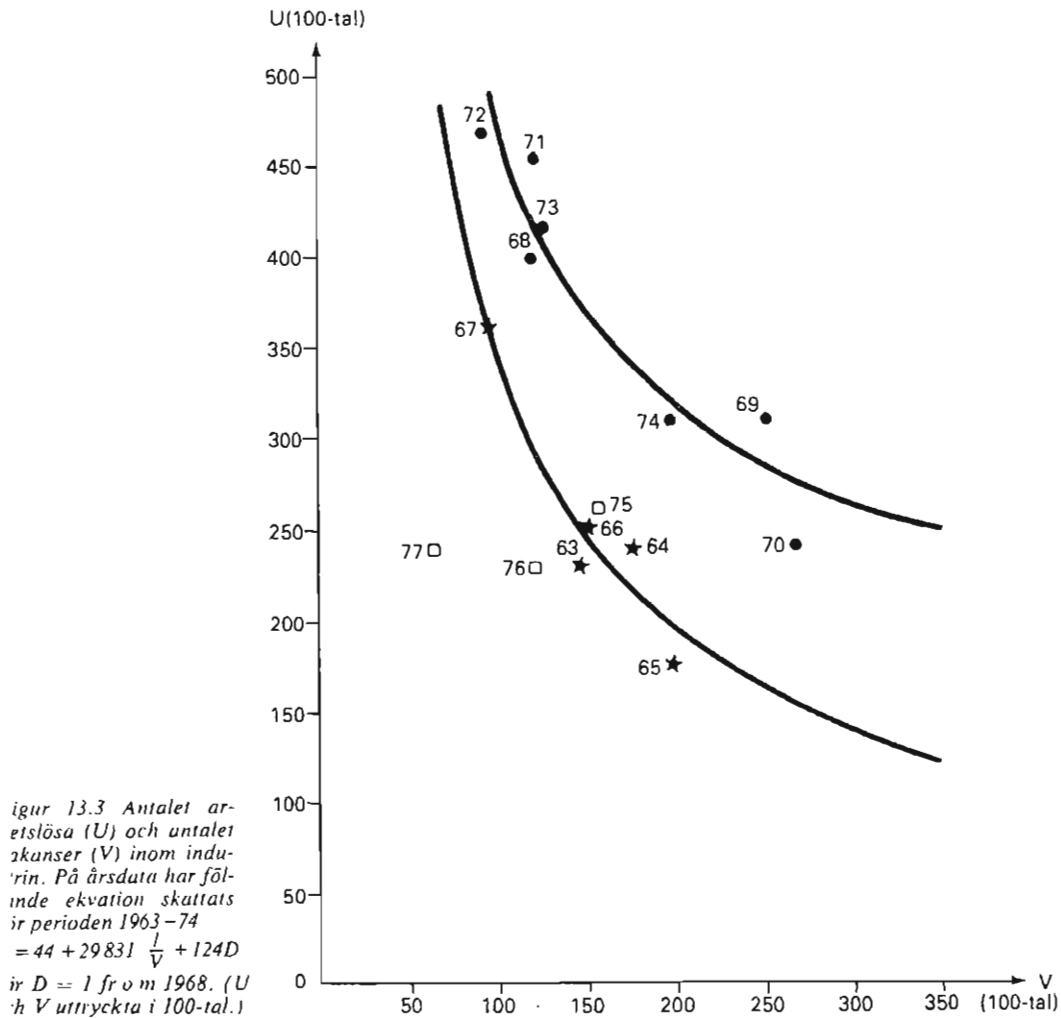

På basis av observationerna kan grovt sett tre perioder identifieras:

- Perioden 1963–1967 karakteriserad av förhållandevis låg arbetslöshet vid givna vakanstal.
- Perioden 1968–1974 kännetecknad av en oberoende av antalet vakanser stigande arbetslöshet (u,v-skift åt höger).

¹ De erhållna estimater kan enkelt korrigeras på basis av alternativa antaganden om vakansanmälningsfrekvensen.
² Det relativa vakanskvoten (vakanskvoten) har här räknats som $(100 \cdot V) / L^s$ där V är antalet kvarstående platser vid arbetsförmedlingarna och L^s antalet personer i betskraften enligt AI. Korrigering har skett för effekterna av allmän platsanmälan i Skåne. För 1977 ingår endast månaderna januari–oktober.

Figur 13.2 Relativ mellan arbetslöshet och vakanser i Sverige. Skattade funktioner på basis av talsdata för perioderna 1963–1967 respektive 1968–1974 har utsetts till $u = 0,04 + 1,81 \frac{1}{v} + D$ där D är en dummyvariabel med värdet 1 från första kvartalet 1968. De i figuren utmärkta u, v-sambanden på denna sanning.

c) Perioden 1975-1977 med låg arbetslöshet trots fallande vakanstal (u,v-skift åt vänster).

De förskjutningar av u,v-kurvan som kan iakttagas kan också tolkas som ändrade relationer mellan arbetslöshet och efterfrågeöverskott på arbetsmarknaden. Det relativa efterfrågeöverskottet kan operationellt mätas som $\frac{L^D - L^S}{L^S} = v - u$ om totala arbetskraftsefterfrågan L^D definieras som summan av antalet sysselsatta (N) och antalet vakanser (V) och arbetskraftsutbudet tolkas som antalet sysselsatta plus antalet arbetslösa (U). Det finns således inget för hela perioden 1963-1977 stabilt samband mellan arbetslöshet och efterfrågeöverskott på den svenska arbetsmarknaden.

Den under perioden 1968-1974 högre arbetslösheten - ca 0,5 procentenheter vid given vakanivå - sammanhänger med stigande arbetslöshetstider. Tabell 13.1 ger en komprimerad beskrivning av utvecklingen av

arbetslöshetstider, antalet anmälda platser samt antalet kvarstående platser för de tre senaste högkonjunkturåren.

Tabell 13.1 Arbetslöshetstider och vakanser 1965, 1970 och 1974

	Genomsnittlig arbetslöshetstid (veckor)	Antalet anmälda platser	Antalet kvarstående platser
1965	5	1 180 000	53 800
1970	7	887 000	62 200
1974	10	770 000	48 900

De trendmässigt ökande arbetslöshetstiderna sammanfaller i tiden med en långsiktigt minskad inströmning av vakanser på arbetsmarknaden. Den olikartade utvecklingen för nyanmälda och kvarstående platser implicerar trendmässigt stigande vakanstider.¹

En fruktbar utgångspunkt för tolkningsförsök av den beskrivna utvecklingen torde vara 1960-talets snabba strukturomvandling i svenskt näringsliv. Under perioden 1957–1963 skedde således en mycket snabb tillväxt av industrins investeringar. Den modernisering av kapitalbeståndet som denna investeringsboom innebar torde i hög grad ha accentuerats genom den betydande utslagning av äldre kapitalutrustning som inträffade under lågkonjunkturen 1967–1968, bl. a. genom en omfattande nedläggning av företag. Denna recession kom därmed att karaktäriseras av en för efterkrigstiden unik produktivitetstegringstakt men också av en därmed förknippad utstötning av arbetskraft i en betydligt större utsträckning än under tidigare konjunkturavmattningar. Det mycket snabba strukturomvandlingsförloppet under dessa år skulle kunna betraktas som i hög grad styrande för den följande utvecklingen, såväl vad gäller individernas och företagens arbetsmarknadsbeteende som statsmakternas arbetsmarknadspolitik.

En ökad frekvens friställningar i näringslivet medför både ökat inflöde i arbetslöshet och växande arbetslöshetstider. Den senare effekten sammanhänger med att personer, vars arbetslöshet uppkommit genom avskedanden, regelmässigt tenderar att ha längre arbetslöshetstider än andra kategorier arbetslösa. Detta förhållande är i sin tur sannolikt beroende av att företagsnedläggningar urskilningslöst drabbar alla arbetstagarkategorier, även personer med hög ålder, låg attraktivitet på arbetsmarknaden och liten flyttningsbenägenhet. Den mycket snabba omvandlingstakten under lågkonjunkturperioden 1967–1968 var sannolikt en bidragande orsak till de stigande arbetslöshetstiderna för framförallt män.

Den omfattande utstötningen av arbetskraft de aktuella åren – och de därmed förknippade stegrade arbetslöshetstiderna – innebar ändrade förutsättningar för individernas arbetsmarknadsbeteende. Det är rimligt att räkna med att incitamenten för arbetssökande bl. a. påverkas av den förväntade söktidens längd och lönespridningens utseende. Normalt bör förkortade söktider och ökad lönespridning förstärka arbetssökandets attraktivitet. För sysselsatta personer innebär längre arbetslöshetstider dels försvagad sökbenägenhet, dels minskad vilja att välja arbetslöshet som "miljö" för arbetssökande.

¹ Under vissa (statistiska) förutsättningar är de genomsnittliga vakanstiderna $D_v = V/I_v$ där V vakanstiden, V antalet kvarstående platser, I_v antalet nyanmälda platser.

Följden blir minskat inflöde i arbetslöshet och färre frivilliga avgångar. Den solidariska lönepolitikens strävanden mot mindre lönedifferenser i förening med stigande marginaleffekter i skattesystemet har sannolikt också bidragit till att minska incitamenten för att söka nya arbeten.

En lägre avgångsbenägenhet leder vidare till att färre vakanser strömmar in på arbetsmarknaden, vilket i sin tur återverkar på sökincitament, avgångsfrekvenser och arbetslöshetstider, varvid de ursprungliga effekterna förstärks.

Resonemanget ovan antyder att en minskad platsomsättning – vid given storlek på beståndet av vakanser – kan ha självständiga verkningar på valmöjligheterna för de arbetssökande och därmed för sökperiodernas längd. Betrakta en arbetssökande individ vars sannolikhet att erhålla anställning vid givna minimikrav beror av det antal vakanser som kan påträffas per tidsperiod. Det antal platser som han kommer i kontakt med under en period beror såväl av hans egen sökaktivitet som av de institutionella informationsförhållanden som karakteriserar arbetsmarknaden. Antag att det på arbetsmarknaden sker en mycket omfattande informationsproduktion, t. ex. i form av en fullständig förmedlingstäckning av den totala vakanstillgången samt ett väl utbyggt nät av arbetsförmedlingskontor. Som ett extremfall kan vi föreställa oss en maximalt informationstät arbetsmarknad, där individen har gratis tillgång till informationsmedia som kontinuerligt registrerar bestånd och flöden av vakanser. Kostnaderna för extensivt informationssökande, dvs. sökande efter var vakanser finns, kommer på en sådan arbetsmarknad att vara i det närmaste försumbara och endast bestå av tidsanvändningens alternativkostnad. Den arbetslöses potentiella valmängd per period utgörs av vakansbeståndet vid periodens början samt vakansinflödet under perioden. Jämför vi två alternativa tillstånd med samma storlek på beståndet av vakanser, men med olikheter beträffande vakansinflödet, innebär situationen med ett större vakansinflöde större potentiell valmängd för den arbetssökande. Det större antalet nyanmälda platser betyder att en arbetslös person möter fler potentiella anställningserbjudanden per tidsperiod, vilket ökar sannolikheten för att han skall finna ett arbete som uppfyller minimikraven.

Denna skiss av en arbetsmarknad med informationsöverflöd kan kontrasteras mot en alternativ bild, präglad av omfattande sökkostnader även för att skaffa extensiv information. På en arbetsmarknad som t. ex. saknar såväl arbetsförmedlingsinstitutioner som platsannonser krävs tids- och resurskrävande individuella sökaktiviteter enbart för att lokalisera vakanser; den viktigaste sökmetoden kommer sannolikt att vara direkta arbetsgivar-kontakter.

Till följd av bristerna i det institutionella informationssystemet kommer den arbetssökande att kunna lokalisera bara en bråkdel av totalantalet vakanser per tidsperiod. Därför blir också platsernas varaktighet av central betydelse för en individs möjligheter att påträffa acceptabla anställningserbjudanden.

De två extremfall som här skisserats saknar direkta empiriska motsvarigheter. För svensk arbetsmarknad förefaller dock arbetssökande genom direkta företagskontakter vara av relativt begränsad omfattning; enligt AKU uppgår andelen arbetslösa som endast söker via arbetsgivare till ca

10 procent. Flertalet arbetslösa använder platsförmedling och platsannonsering som kanaler för extensivt informationssökande. Den nedgång av vakansinströmningen på arbetsmarknaden som ägt rum sedan mitten av 1960-talet kan därför ses som en förklaringsfaktor till de stigande arbetslöshetstiderna.¹

Erfarenheterna av arbetsmarknadsutvecklingen under 1960-talets andra hälft förefaller i hög grad ha påverkat sysselsättningspolitikens utformning under 1970-talet. Genom den tyngdpunktsförskjutning som ägt rum från anställningsfrämjande till anställningsbevarande åtgärder (Åmanlagarna, 25-kronan m. m.) har betydande resultat kunnat uppnås vad gäller att förhindra uppkomsten av arbetslöshet. Den fallande arbetslösheten efter 1974 betingas uteslutande av en sådan minskad inströmning i arbetslöshet. Mot detta fallande arbetslöshetsinflöde svarar en omfattande "översysselsättning" (labour hoarding) i näringslivet, vilken yttrar sig som långsam eller negativ produktivitetstillväxt.

13.2.3 Om relationen mellan arbetsmarknadsläge och lönebildning Teoretiska utgångspunkter

I tidigare avsnitt har individernas och företagens sökbeteende på arbetsmarknaden diskuterats utifrån en söketeorisk föreställningsram. Bl.a. antogs företagens minimikrav på de arbetssökande avta vid lägre arbetslöshet; ett företag kan alltså påverka anställningsflödet genom att vid givna löneerbjudanden variera produktivetskraven på de arbetssökande. Men företagen kan självfallet också söka påskynda rekryteringsprocessen genom att höja sitt relativa löneläge. Färre antal arbetssökande och större konkurrens om de arbetssökande - dvs. fler vakanser - innebär växande incitament för det enskilda företaget att höja sin relativlön. Vi kan därför anta att lönestegringstakten är positivt beroende av antalet vakanser och negativt beroende av antalet arbetslösa.

Det finns anledning att räkna med att lönestegringstakten också påverkas av andra faktorer än arbetsmarknadsläget. Framför allt kan individernas och företagens inflationsförväntningar vara viktiga bestämningsfaktorer för en lönestegringsprocess. En högre förväntad prisstegringstakt innebär att löntagarna måste höja sina nominella lönekrav för att säkerställa en viss önskad reallöneutveckling. Förväntningar om snabb inflation innebär också att ett företag kan erbjuda högre nominallöner utan att riskera sitt konkurrensläge på varumarknaden.²

Ovanstående kortfattade diskussion skulle kunna sammanfattas i följande uttryck.³

$$\frac{\dot{w}}{w} = f \left[\bar{U}, \bar{V}, \left(\frac{\bar{p}}{\bar{p}} \right)^* \right]. \quad (13: 1)$$

¹ Andra förklaringsansatser diskuteras i kapitel 4 i betänkandet.

² Detta resonemang är mest tillämpligt för en sluten ekonomi. För att diskussionen skall vara adekvat även för en öppen ekonomi krävs ett antagande om att företagen räknar med en flexibel växelkurspolitik, som kompenserar för interna inflationsimpulser.

³ Tecknen ovanför variablerna anger i vilken riktning förklaringsfaktorerna antas verka: minustecknet vid arbetslöshetsvariabeln innebär att ökad arbetslöshet antas minska lönestegringstakten.

där $\frac{\dot{w}}{w}$ = relativ lönestegringstakt
 U = antalet arbetslösa
 V = antalet vakanser
 $\left(\frac{\dot{p}}{p}\right)^*$ = förväntad prisstegringstakt

Det hittills förda resonemanget har tecknat en bild av en arbetsmarknad med decentraliserad lönebildning, där företagens konkurrens om arbetskraft och arbetstagarnas konkurrens om arbetstillfällen bestämmer lönesättningsprocessens resultat. En sådan ansats kan uppenbarligen inte ge någon särskilt fullständig beskrivning av hur lönebildningen faktiskt går till på en arbetsmarknad av svensk typ med omfattande intressegruppsorganisering av löntagare och arbetsgivare. Existensen av ibland relativt långsiktiga löneavtal minskar sannolikheten för att finna starka kortsiktiga samband mellan arbetsmarknadsläget och lönestegringsstakten. Vi kommer därför vid den empiriska analysen att särskilja löneglidning och avtalsmässiga lönestegringar. Samma grundläggande förklaringsansats – representerad av ekvation (13.1) – kommer dock att prövas på de två lönestegringskomponenterna.

Löneglidning – empirisk analys

Begreppet löneglidning har traditionellt definierats som skillnaden mellan den totala förtjänstökningen och den lönestegring som fixerats i centrala avtalsförhandlingar. Löneglidningen har under efterkrigstiden motsvarat omkring hälften av den totala lönestegringen för industriarbetare. Orsakerna bakom denna restpost kan ha att göra med t. ex. ökad arbetsintensitet och/eller större skicklighet vid ackordsarbete eller omflyttningar mellan högre och lägre betalda arbeten. Till detta kommer överbetalningar utöver avtalsuppökningarna som företagen genomför för att förhindra avgångar av viss arbetskraft eller säkerställa en tillfredsställande nyrekrytering.

Ett specialfall av den lönestegringshypotes som anges av ekvation (13.1) är

$$\frac{\dot{w}}{w} = \lambda_0 + \lambda_1 \cdot v + \lambda_2 \cdot u + \lambda_3 \left(\frac{\dot{p}}{p}\right)^* \quad (13.2)$$

där koefficienternas förväntade tecken är

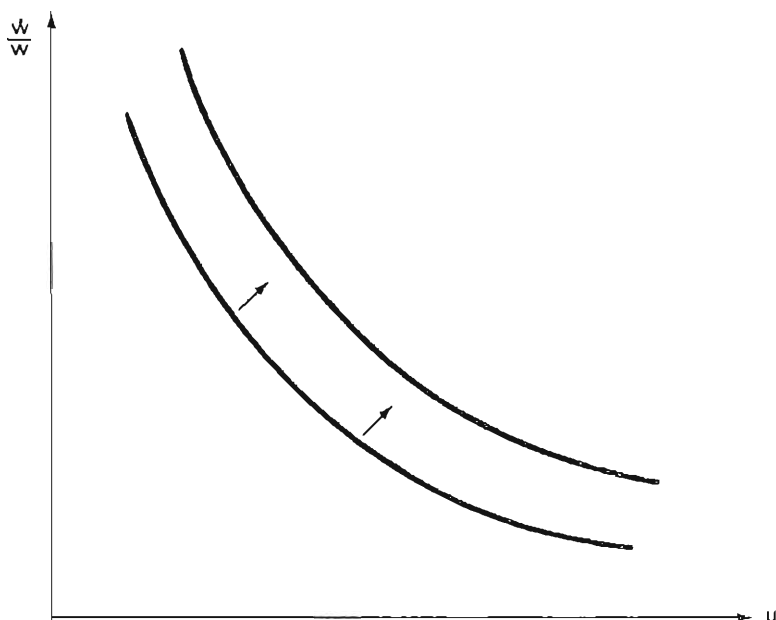
$$\lambda_1 > 0, \lambda_2 < 0 \text{ och } \lambda_3 > 0^{11}$$

Om det finns en stabil relation mellan vakans- och arbetslöshetskvoter – dvs en u,v-kurva – implicerar en löneekvation enligt (13.2) också ett en-

¹¹ Ett specialfall av (13.2) utgörs av det traditionella antagandet $\lambda_1 = -\lambda_2$, dvs lönestegringseffekten av en given ökning av antalet vakanser skulle vara lika stor som samma minskning av antalet arbetslösa. Ett alternativ till (13.2)

är $\frac{\dot{w}}{w} = \mu_0 + \mu_1 \cdot V + \mu_2 \cdot U + \mu_3 \left(\frac{\dot{p}}{p}\right)^*$ där totalantalet i stället för det relativa antalet vakanser respektive arbetslösa ingår som förklaringsvariabler. Det finns knappast några självklara teoretiska skäl för diskriminering mellan de två formuleringarna.

tydligt samband mellan lönestegringstakt och arbetslöshet, dvs en kortsiktig Phillipskurva. Om emellertid arbetslösheten stiger vid givet antal vakanser – innebärande ökad struktur- och friktionsarbetslöshet enligt tidigare introducerad terminologi – kommer denna Phillipskurva att förskjutas uppåt (figur 13.4).

Figur 13.4 Phillipskurva vid olika struktural och friktionsarbetslöshet.

Tidigare har visats att den svenska u, v -kurvan skiftat åt höger i slutet av 1960-talet. Denna ändrade relation mellan arbetslöshet och efterfrågeöverskott på arbetsmarknaden bör således ha resulterat i en större löneglidning vid given arbetslöshet; som framgår av appendix implicerar den konstaterade u, v -förskjutningen en brantare kortsiktig Phillipskurva. Tabellerna 13.2 och 13.3 redovisar resultaten av skattningar för perioderna 1948–1973 och 1948–1977 av modellen

$$\frac{\dot{w}}{w} = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{u} \right) + \alpha_2 \cdot D \left(\frac{1}{u} \right) + \alpha_3 \left(\frac{\dot{p}}{p} \right)^* \quad (13:3)$$

där $\frac{\dot{w}}{w}$ är löneglidningen och D en dummy-variabel med värdet ett fr. o. m. 1968. Koefficienten α_2 anger den lutningsförändring av den kortsiktiga Phillipskurvan som bör ha inträffat i slutet av 1960-talet till följd av u, v -kurvas förskjutning. Den förväntade inflationstakten $\left(\frac{\dot{p}}{p} \right)^*$ har antagits bygga på observationer av inflationstakten i föregående perioder.¹

¹ Avsaknaden av statistik över obesatta platser för 1950-talet har omöjliggjort direkt testning av (13.2). Arbetslöshetsvariabeln är "AKU-baserad": kassaarbetslöshet och fackförbundsarbetslöshet har korrigerats åren 1948–1961 för att erhålla jämförbarhet med AKU. LO:s löneglidningsdata har använts: för 1975 och 1976 avviker dock dessa uppgifter från den utveckling som SAF:s andrakvartalsstatistik indike-

Av tabellerna framgår att såväl arbetsmarknadsläget som inflationsförväntningarna har en statistiskt säkerställd effekt på löneglidningen. Inflationsförväntningarna förefaller dock vara av tämligen begränsad kvantitativ betydelse; resultaten indikerar således att det krävs en förändring av ökningstakten hos konsumentprisindex med ca 10 procentenheter för att löneglidningen skall öka med en procentenhet.

Tabell 13.2 Löneglidning, arbetslöshet och inflationsförväntningar. Estimationsperiod 1948–1973^a

Ekv.	Intercept	$\frac{1}{u}$	$D\left(\frac{1}{u}\right)$	$\left(\frac{p}{p}\right)^*$	R ²	DW	SEE
(13.2.1)	0.130 (0.165)	6.861 (4.935)			0.50	0.76	0.85
(13.2.2)	-0.022 (-0.029)	6.297 (4.733)		0.105 (2.083)	0.58	0.86	0.79
(13.2.3)	-1.124 (-2.314)	8.456 (10.183)	3.434 (7.047)		0.84	1.83	0.49
(13.2.4)	-1.148 (-2.572)	8.008 (10.170)	3.237 (7.102)	0.066 (2.293)	0.87	1.92	0.45

^a Parenteserna i samtliga tabeller med regressionsresultat innehåller t-värden. t-värdet är det estimerade parametervärdet dividerat med dess skattade standardavvikelse. Ett högt absolutbelopp för t-kvoten (1 större än 2) innebär att koefficienten är statistiskt säkerställd. R² anger determinationskoefficienten, som visar hur mycket av den totala variationen i t. ex. löneglidningen som förklaras av den valda regressionsmodellen. Durbin-Watsonmättet, DW, anger graden av korrelation mellan slumpstörningarna. SEE är regressionens standardfel, dvs standardavvikelsen för de av regressionen oförklarade variationerna i t. ex. löneglidning.

Tabell 13.3 Löneglidning, arbetslöshet och inflationsförväntningar. Estimationsperiod 1948–1977

Ekv.	Intercept	$\frac{1}{u}$	$D\left(\frac{1}{u}\right)$	$\left(\frac{p}{p}\right)^*$	R ²	DW	SEE
(13.3.1)	0.364 (0.327)	6.827 (3.475)			0.30	0.75	1.22
(13.3.2)	0.134 (0.131)	5.874 (3.189)		0.145 (2.503)	0.43	0.94	1.12
(13.3.3)	-1.348 (-1.512)	9.082 (5.982)	4.142 (4.954)		0.63	1.08	0.90
(13.3.4)	-1.394 (-1.723)	8.178 (5.759)	3.827 (4.982)	0.112 (2.608)	0.71	1.29	0.81

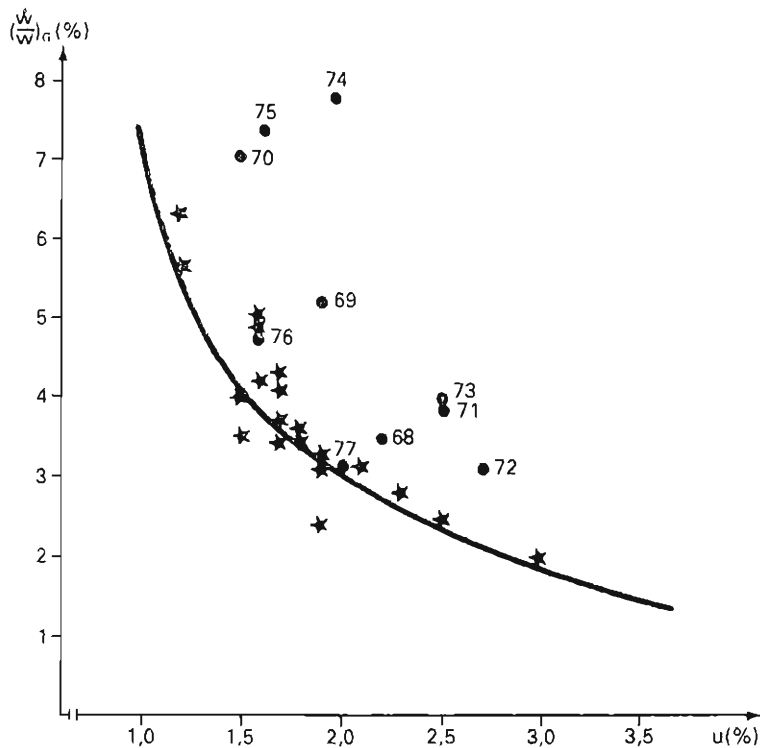
rar. Löneglidningen under 1975 och 1976 har därför korrigerats på basis av andrakvartalsuppgifterna och satts till 7,2 respektive 4,8 procent. Som prisindex har använts levnadskostnadsindex utan direkta skatter – fr. o. m. 1954 framskrivna med hjälp av konsumentprisindex – för månaderna mars, juni, september och december. Prisförväntningarna har uttryckts som ett vägt genomsnitt av faktiska prisstegringar i föregående perioder:

$$\left(\frac{\dot{p}}{p}\right)^* = 100 \left[0.4 \left(\frac{PS - PS_{-1}}{PS_{-1}} \right) + 0.3 \left(\frac{PJ - PJ_{-1}}{PJ_{-1}} \right) + 0.2 \left(\frac{PM - PM_{-1}}{PM_{-1}} \right) + 0.1 \left(\frac{PD_{-1} - PD_{-2}}{PD_{-2}} \right) \right]$$

där PS levnadskostnadsindex för september
 PJ " " juni
 PM " " mars
 PD " " december

Fotindex - I anger en tidsförskjutning på ett år: kvoten $(PS - PS_{-1})/PS_{-1}$ mäter således prisstegringarna mellan septembermånaderna för två angränsande år.

Vidare visar resultaten att de två variablerna arbetslöshet och inflationsförväntningar är otillräckliga för att regressionskvationerna skall uppvisa tillfredsställande statistiska egenskaper. Den introducerade dummy-variabeln – som beaktar det vid given arbetslöshet högre vakanstalet under perioden 1968–1974 – har således en klart signifikant koefficient; dess värde ger vid handen att löneglidningen ökat med närmare två procentenheter vid för Sverige normala arbetslöshetstal.¹ Figur 13.5 beskriver löneglidning och arbetslöshet för perioden 1948–1977.

Figur 13.5 Löneglidning och arbetslöshet 1948–1977. Den inritade kurvan är en "ren" Phillipskurva estimerad för perioden 1948–1967. Stjärnmarkeringarna avser observationer för åren 1948–1967.

Den empiriska analysen av löneglidningens bestämningsfaktorer ger också ett starkt indirekt stöd för att en faktisk förändring av sambandet mellan arbetslöshet och vakanser ägt rum i slutet av 1960-talet; resultaten falsifierar med andra ord en tänkbar hypotes om att de stigande registrerade vakanstalen skulle sammanhålla med en ökad benägenhet att anmäla lediga platser till arbetsförmedlingen. Dessutom antyder det påfallande stabila sambandet mellan löneglidning och arbetslöshet för perioden 1948–1967 en motsvarande stabil relation mellan arbetslöshet och vakanser för dessa år.

Enligt löneekvation (13.2) bör såväl vakans- som arbetslöshetstalet påverka lönestegringen. Avsaknaden av vakanstatastatistik har inte möjliggjort direkt testning av (13.2) för hela perioden 1948–1977. För åren 1963–1977 har dock löneekvationer skattats med såväl vakanstal som arbetslöshet som argument. Tabell 13.4 visar resultaten av estimationer där data för aggregerade arbetslöshets- och vakanstatastatistik utnyttjats medan tabell 13.5

¹ Lönestegringseffekt vid given arbetslöshet $a_2 u$ där a_2 är den skattade koefficienten för löneglidningsdummyvariabeln.

presenterar resultat från skattningar med antalet vakanser respektive antalet arbetslösa inom industrin som förklaringsvariabler. Syftet med dessa test är att undersöka om variationer i arbetslösheten vid givet antal vakanser har någon självständig löneglidningseffekt, dvs. att testa om koefficienten λ_2 i ekvation (13.2) är mindre än noll.

Som framgår av tabellerna – ekvationerna 13.4.2 och 13.5.2 – kan inte någon självständig arbetslöshetseffekt på löneglidningen säkerställas.¹ Denna slutsats kan styrkas genom ett alternativt testförfarande; som visas i appendix innebär en vid givet antal vakanser ökad arbetslöshet lägre löneglidning vid givet antal vakanser. Om både antalet vakanser och antalet arbetslösa påverkar löneglidningen bör den under perioden 1968–1974 högre struktur- och friktionsarbetslösheten ha resulterat i såväl högre löneglidning vid given arbetslöshet som lägre löneglidning vid givet antal vakanser. Av regressionsresultaten – ekvationerna 13.4.3 och 13.5.3 – framgår dock att ingen sådan löneglidningseffekt vid givna vakanstal kan spåras.

Tabell 13.4 Löneglidning, arbetsmarknadsläge och inflationsförväntningar. Estimationsperiod 1963–1977

Ekv.	Intercept	v	u	D	$\left(\frac{p}{p}\right)^*$	R^2	DW	SEE
(13.4.1)	-1.953 (1.440)	4.928 (4.783)			0.186 (2.272)	0,68	1,05	0,93
(13.4.2)	-5.900 (-1.692)	6.422 (4.054)	1.098 (1.224)		0.214 (2.569)	0,72	1,22	0,91
(13.4.3)	-2.429 (-1.753)	5.006 (4.946)		0.587 (1.220)	0.203 (2.501)	0,72	1,14	0,91

v = aggregerad vakanskvot, beräknad på sätt som tidigare beskrivits

u = arbetslöshetsgrad enligt AKU

D = dummy-variabel med värde ett 1968–1974

Tabell. 13.5 Löneglidning, arbetsmarknadsläge och inflationsförväntningar. Estimationsperiod 1963–1977.

Ekv.	Intercept	VT	UT	D	$\left(\frac{p}{p}\right)^*$	R^2	DW	SEE
(13.5.1)	-0.369 (0.473)	0.023 (6.705)			0.251 (3.823)	0,80	1,33	0,74
(13.5.2)	-0.331 (-0.230)	0.023 (5.699)	-0.8×10^{-4} (-0.032)		0.251 (3.479)	0,80	1,33	0,76
(13.5.3)	-0.328 (-0.401)	0.024 (6.378)		-0.153 (-0.376)	0.248 (3.620)	0,81	1,37	0,76

VT = antal vakanser inom tillverkningsindustrin. (100-tal)

UT = antal arbetslösa inom tillverkningsarbete enligt AKU. (100-tal)

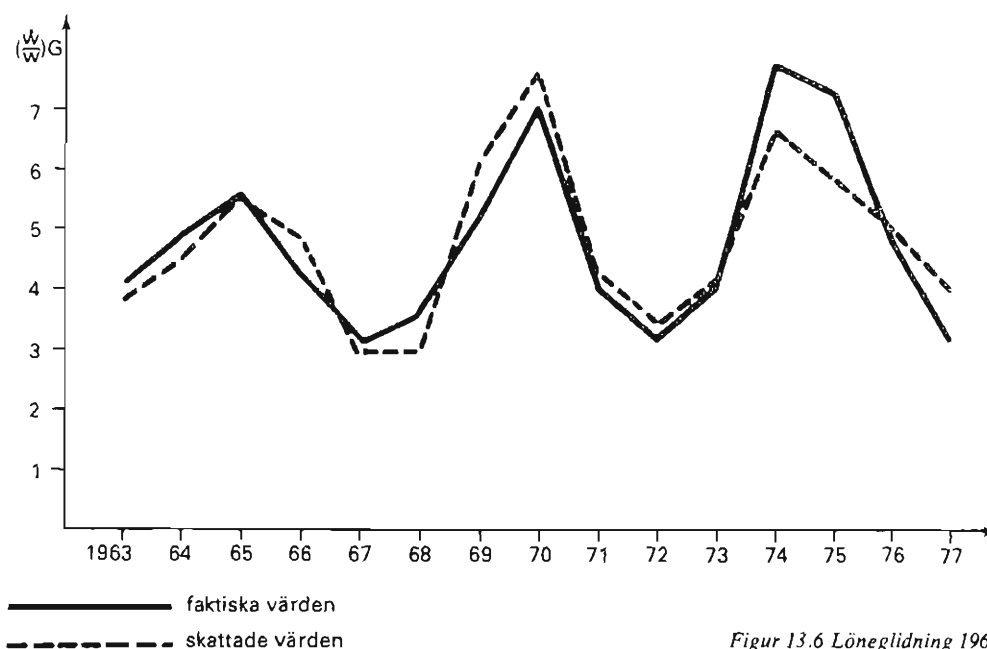
D = dummy-variabel med värde ett 1968–1974

Resultaten i tabell 13.5 kan inte förklaras av stark korrelation mellan antalet arbetslösa och antalet vakanser; för hela perioden är denna korrelation låg ($R = 0,39$). Korrelationen mellan aggregerad vakans- och arbetslöshetskvot är högre ($R = 0,75$).

Det faktum att den öppna arbetslöshetens storlek tycks ha marginell betydelse för löneglidningen innebär också att en försiktig slutsats kan dras beträffande inflationseffekterna av en sysselsättningsbevarande politik. Således tyder inte resultaten på att den mycket aktiva arbetsmarknadspoli-

tiken i mitten av 70-talet, syftande till att förhindra uppsägningar och permitteringar, motverkat en dämpning av lönestegringstakten.

Figur 13.6 visar faktisk löneglidning för perioden 1963–1977 samt den utveckling som ges av en modell med antalet industrivakanser och förväntad inflationstakt som förklaringsvariabler. Den mycket snabba löneglidningen åren 1974–1975 framstår som otillfredsställande förklarad av den använda modellen (förhållandevis stora avvikelser mellan faktiska och modellpredikerade värden). Avtalsförhandlingarna för 1974 var starkt påverkade av oljekrisens pessimism med relativt låga avtalsmässiga löneökningar som följd. Den kraftiga vinstuppgång som därefter inträffade under 1974 torde ha resulterat i betydande kompensationskrav. Möjligen skulle löneglidningen 1975 kunna ses som en eftersläpningseffekt av vinstboomen i förening med optimistiska konjunkturförväntningar från företagets sida.¹

Figur 13.6 Löneglidning 1963–1977

Avtalsmässiga lönestegringar – empirisk analys

I föregående avsnitt har visats att arbetsmarknadsläget och – i någon mån – inflationsförväntningarna kan ge en relativt tillfredsställande förklaring till löneglidningens variationer under efterkrigstiden. Samma grundläggande förklaringsansats skall prövas för de avtalsmässiga lönestegringarna. I de fall där flerårsavtal slutits har den årsgenomsnittliga löneförändringen definierats som beroende variabel och arbetslösheten första avtalsåret an-

¹ Avvikelsema 1974–75 ger upphov till låga DW-värden (jfr. tabell 13:2). Det finns inget som tyder på att låga avtalsmässiga lönestegringar generellt medför snabbare löneglidning; om den avtalsmässiga lönestegringen tillförs som ytterligare förklaringsvariabel i löneglidningsekvationerna blir den insignifikant.

vänts som förklarande arbetsmarknadsvariabel. Den förväntade inflations-takten har uttryckts som ett vägt genomsnitt av prisstegringarna under fyra tidigare kvartal.¹ Resultaten av skattningar för hela perioden 1948–1977 redovisas i tabell 13.6. Förekomsten av fleråriga avtalsperioder innebär att antalet observationer blir färre än i löneglidningsfallet.

Regressionsanalysen ger vid handen att arbetsmarknadsläge och inflationsförväntningar ger betydligt sämre förklaring av de avtalsmässiga löneökningarna än av löneglidningen. Koefficienten för arbetslöshetsvariabeln är inte signifikant och uppvisar betydande instabilitet mellan olika undersökningsperioder. Vidare är dummyvariabeln för åren 1968–1974 insignifikant, vilket förstärker intrycket av att arbetsmarknadsläget är av underordnad betydelse för de avtalsmässiga lönestegringarna.

Koefficienten för prisförväntningsvariabeln är däremot klart signifikant och har betydligt större värde än motsvarande koefficient i löneglidnings-ekvationen; enligt skattningarna skulle en stegring av den förväntade inflationstakten med två procent påverka de avtalsmässiga lönestegringarna med drygt en procentenhet.

Tabell 13.6 Avtalsmässiga lönestegringar, arbetslöshet och inflationsförväntningar. Estimationsperiod 1948–1977 (20 observationer)

Ekv.	Intercept	$\frac{1}{u}$	$D\left(\frac{1}{u}\right)$	DST	$\left(\frac{p}{p}\right)^*$	R^2	DW	SEE
(13.6.1)	-4.019 (-1.246)	10.176 (1.668)		-2.568 (-1.445)	0.531 (4.398)	0,73	2.48	2.15
(13.6.2)	-4.169 (-1.080)	10.451 (1.443)	0.263 (0.07)	-2.578 (-1.401)	0.527 (3.925)	0,73	2.50	2.22

DST = dummyvariabel för de två lönestoppsåren 1949–1950.

Prisstegrings- och arbetslöshetseffekter

De skattade löneglidningsekvationerna har starkt indikerat att efterfrågeläget på arbetsmarknaden (antalet vakanser) utgör den viktigaste drivkraften för löneglidningens utveckling. Den högre struktur- och friktionsarbetslös-

¹ Inflationförväntningarna på årsbasis har beräknats som

$$\left(\frac{p}{p}\right)^* = 4 \cdot 100 \left[0,4 \left(\frac{PM - PD_{-1}}{PM_{-1}} \right) + 0,3 \left(\frac{PD_{-1} - PS_{-1}}{PS_{-1}} \right) + 0,2 \left(\frac{PS_{-1} - PJ_{-1}}{PJ_{-1}} \right) + 0,1 \left(\frac{PJ_{-1} - PM_{-1}}{PM_{-1}} \right) \right]$$

där PM = levnadskostnadsindex för mars (första) avtalsåret

PD_{-1} = levnadskostnadsindex december året före avtalsåret

PS_{-1} = levnadskostnadsindex för september året före avtalsåret

PJ_{-1} = levnadskostnadsindex för juni året före avtalsåret

Skälet att välja mars som första månad är att avtalsuppgörelserna i regel blir klara under första kvartalet. Ingen hänsyn har således tagits till de differenser i förhandlingstid som förekommer.

heten under perioden 1968–1974 innebär en högre lönestegring vid given total arbetslöshet, dvs. en förskjutning uppåt av den kortsiktiga Phillipskurvan. Om vi antar att prissättningen i väsentlig grad är lönekostnadsbestämmd innebär den observerade utvecklingen också högre prisstegringar vid given arbetslöshet. En sådan prISRörelsehypotes kan skrivas

$$\frac{\dot{p}}{p} = \beta_0 \frac{\dot{w}}{w} + BZ$$

där β_0 anger prisnivåns löneelasticitet; om $\beta_0 = 1$ ger en lönestegring på en procentenhet också en prisstegring på en procentenhet. Z anger en uppsättning förklaringsvariabler utöver lönestegringstakten och B motsvarande parametrar.

De initiala inflationsimpulserna får kumulativa effekter, eftersom snabba prisstegringar leder till uppjusterade inflationsförväntningar, vilket i sin tur återverkar på lönestegringstakten. Det är rimligt att tänka sig att en sådan process rör sig mot ett jämviktsläge med likhet mellan faktisk och förväntad inflationstakt.¹

Enligt de regressionskattningar som tidigare presenterats skulle en ökning av den förväntade inflationstakten med en procentenhet medföra en total lönestegring med mindre än en procentenhet; den totala förväntningselasticiteten är drygt 0,7. Detta resultat bör dock tolkas med viss försiktighet; andra specifikationer har gett förväntningselasticiteter i närheten av ett. Detta senare fall svarar mot en långsiktigt vertikal Phillipskurva, förutsatt att också $\beta_0 = 1$, dvs. att lönestegringar fullständigt övervältras på prisstegringar. Om hypotesen om den vertikala Phillipskurvan är korrekt innebär den under perioden 1968–1974 högre struktur- och friktionsarbetslösheten också en högre jämviktsarbetslöshet (högre "naturlig arbetslöshet").

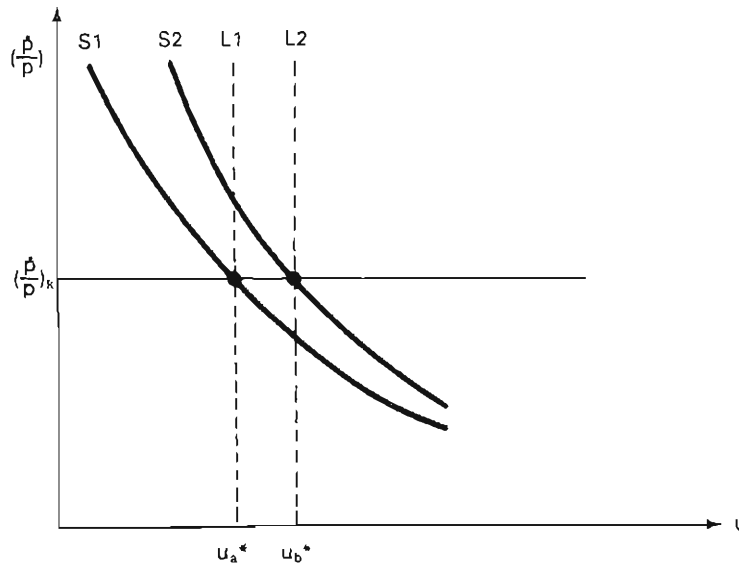
Den förda diskussionen har implicit förutsatt att statsmakterna för en flexibel växelkurspolitik, som säkerställer långsiktig extern balans. I fallet med helt fasta växelkurser kan inte den svenska inflationstakten för längre perioder avvika från konkurrentländernas prisstegringstakt.² Denna restriktion för prisstegringstakten implicerar också en arbetslöshetsrestriktion, även i fallet med en negativt lutande långsiktig Phillipskurva. För att undvika oacceptabla bytesbalansunderskott tvingas statsmakterna välja en arbetslöshetsnivå – en punkt på den långsiktiga Phillipskurvan – som svarar mot konkurrentländernas inflationstakt. Denna "jämviktsarbetslöshet" kommer att öka om förändringar i arbetsmarknadens funktionssätt resulterar i en förskjutning av den kortsiktiga Phillipskurvan. Den för svenska förhållanden relativt höga arbetslösheten i början av 1970-talet kan således delvis ses som en sådan anpassning till en ny arbetslöshetsrestriktion.

Figur 13.7 illustrerar effekterna vid fasta växelkurser och vertikal långsiktig Phillipskurva. Inflationstakten $(\dot{p}/p)_k$ antas representera konkur-

¹ Det faktum att vi här fäster uppmärksamhet på arbetsmarknadens i inflationsprocessen innebär inget bestridande av att andra omständigheter, t. ex. den internationella prisutveckling varit viktiga(re) förklaringsfaktorer till Sveriges inflationsutveckling.

² Detta gäller egentligen endast för den konkurrerande sektorns prisutveckling.

rentländernas inflationstakt. Ett jämviktsläge motsvarande en jämviktsarbetslöshet U_a^* rubbas av ett arbets marknadsinducerat skift av den kort-siktiga Phillippskurvan från S1 till S2. För att skapa jämvikt krävs en högre arbetslöshet, vars storlek ges av den långsiktiga Phillippskurvan L2:s skärning med horisontalaxeln (U_b^*).

Figur 13.7 Phillippsam-
ind vid fasta växel-
rser.

13.3 Arbetsmarknadsläge och lönebildning på regional nivå

13.3.1 Inledning

Regionalpolitikens framväxt i Sverige och andra västeuropeiska länder har i stor utsträckning varit betingad av en strävan att utjämna sysselsättningsmöjligheterna mellan olika geografiska områden. Det har därvid gällt dels att minska omfattningen av lokalt och regionalt avgränsad arbetslöshet, dels att söka höja förvärvsintensiteterna i de sysselsättningssvaga regionerna. Sådana "regionala rättvisemotiv" har också varit kopplade till föreställningar om att arbetsmarknadens regionala segmentering försvårar en effektiv nationell stabiliseringspolitik. Den misstanken ligger nära till hands att konflikten mellan sysselsättnings- och prisstabiliseringsmål accentueras av samtidig förekomst av överhettning i vissa regioner och undersysselsättning i andra områden i förening med en betydande trögrörlighet hos företag och arbetskraft.

Den starka expansionen av ekonomisk-politiska medel med regionspecifika verkningar har dock knappast baserats på några omfattande kunskaper om lokala och regionala arbetsmarknaders funktionssätt; i själva verket tycks svensk arbetsmarknadsforskning i mycket liten utsträckning ha studerat arbetsmarknadsbeteendets regionala variationer. I någon utsträckning torde detta förhållande sammanhänga med ofullständigheter i arbetsmarknadsstatistikens utformning, osäkerheten i AKU-skattningarna

av centrala arbetsmarknadsvariabler som t. ex. arbetskraftstal och arbetslöshetsgrad växer med tilltagande regional disaggregeringsnivå.

Studier av lokala och regionala arbetsmarknader kräver sannolikt vissa andra begrepp och analysmetoder än traditionella makroorienterade verktyg. Således spelar förmodligen den geografiska omflyttningen en viktig roll för att utjämna regionala arbetslöshetsskillnader, vilket idealt borde beaktas vid analys av regionala arbetsmarknader. Ett annat förhållande av relevans för regionala arbetsmarknadsstudier är arbetsmarknadspolitikens utformning och effekter i olika regioner. Observerade skillnader i arbetslöshetens storlek kan ge en missvisande bild av existerande strukturolikheter mellan skilda regionala arbetsmarknader om de är starkt påverkade av arbetsmarknadsverkets sysselsättningsskapande aktiviteter i form av t. ex. beredskapsarbeten. Även om det är föga meningsfullt att räkna AMS-sysselsatta personer som arbetslösa, ger ändå interregionala variationer i AMS-aktiviteternas omfattning vissa kunskaper om regionala skillnader i arbetsmarknadens funktionssätt. En enkel summering av antalet AMS-sysselsatta och antalet arbetslösa överskattar sannolikt den arbetslöshet som skulle existera i ett alternativfall utan AMS-insatser. Det torde dock vara rimligt att förutsätta ett positivt samband mellan AMS-aktiviteternas omfattning och denna "alternativarbetslöshet".

I detta avsnitt skall de regionala arbetslöshetsskillnaderna analyseras med utgångspunkt från samma typ av referensram som tillämpats i tidigare avsnitt. Regionindelningen är härvid den för närvarande använda länsgrupperingen i riksområden, varvid Mellersta och Norra Norrland sammanslagits till en region – betecknad Norrland – för att minska slumpfehlen i AKU-skattningarna. De studerade sju regionerna är:

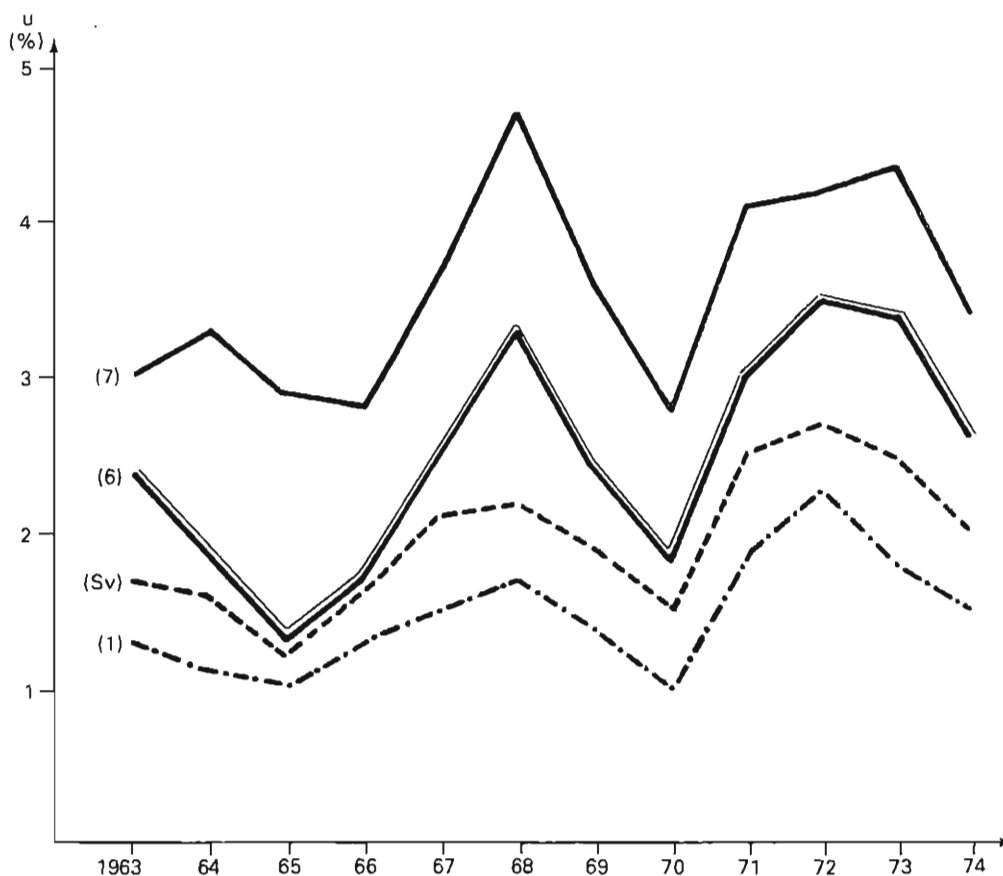
1. Stockholm (Stockholms stad och län).
2. Östra Mellansverige (Län: Uppsala, Södermanland, Örebro, Västmanland, Östergötland).
3. Småland och öarna (Län: Jönköping, Kronoberg, Kalmar och Gotland).
4. Sydsverige (Län: Blekinge, Kristianstad, Malmöhus).
5. Västsverige (Län: Halland, Göteborg & Bohus, Älvsborg, Skaraborg).
6. Norra Mellansverige (Län: Värmland, Kopparberg, Gävleborg).
7. Norrland (Län: Västernorrland, Jämtland, Västerbotten, Norrbotten).

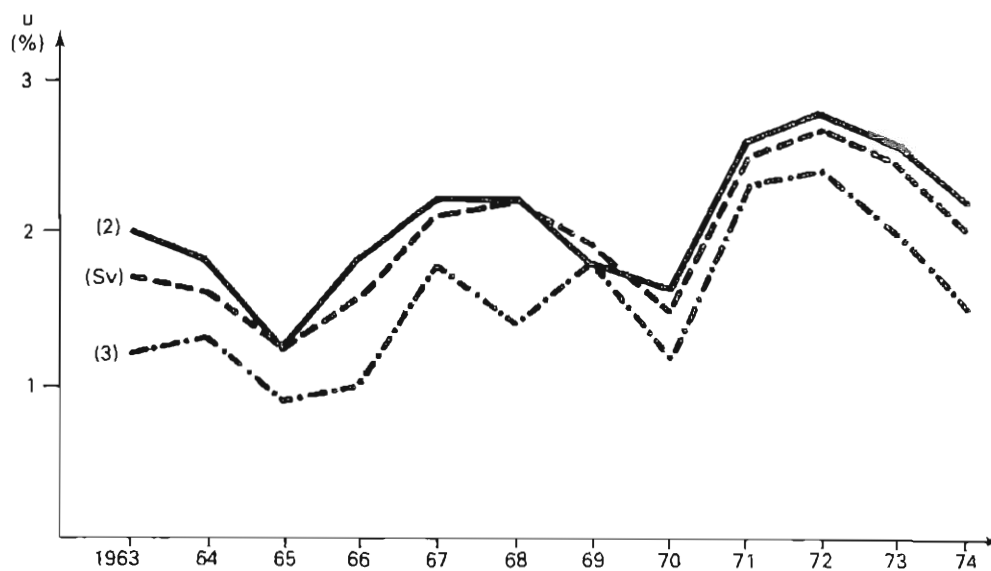
Den här valda indelningen innebär alltså att de regionala arbetsmarknaderna är geografiskt sammanhängande. Varje regional arbetsmarknad består av ett antal lokala arbetsmarknader, där de senare operationellt kan avgränsas utifrån t. ex. dygnspendlingsbeteende. Vidare kan den regionala arbetsmarknaden indelas i yrkesmässigt avgränsade delarbetsmarknader – och möjligen också branschmässiga sådana om arbetskraftens substituerbarhet är begränsad mellan branscher för givet yrke. Regionalanalysen innebär således en mycket måttlig disaggregering av den nationella arbetsmarknaden. En sådan begränsning av disaggregeringsambitionerna har dock vissa fördelar; framför allt bör möjligheterna då vara större att arbeta med samma typ av analysverktyg som utnyttjats för att studera den nationella arbetsmarknaden. Vid en diskussion av policyimplikationer är det dock nödvändigt att vara klar över betydelsen av den begränsade disaggregeringsnivån.

13.3.2 Regionala arbetslöshetsskillnader – beskrivning

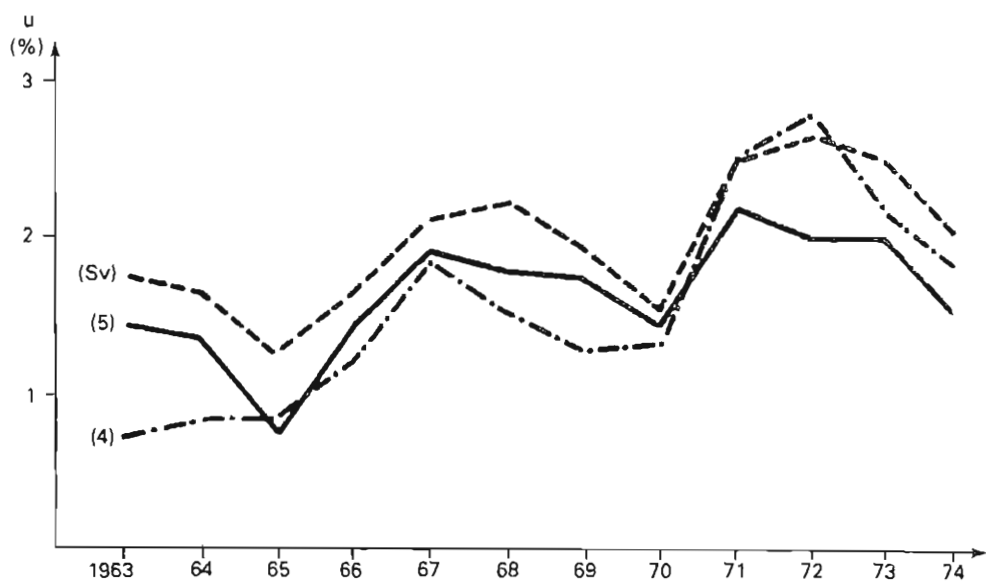
En översiktlig beskrivning av de regionala arbetslöshetsskillnadernas storleksordning ges av figurerna 13.8, 13.9 och 13.10. Av figurerna framgår vissa tydliga mönster: Norrland har för hela perioden den klart högsta arbetslösheten medan Norra Mellansverige (södra skogslänen) har den näst högsta. Den region som uppvisar den med riksgenomsnittet mest likartade utvecklingen är Östra Mellansverige. Stockholmsregionen, Småland samt Västsverige har under hela perioden lägre arbetslöshet än riket. För alla regioner föreligger en tydlig trendmässig stegring av arbetslösheten mellan 1963 och 1974; för Norrland gäller dock – till skillnad från övriga regioner – att arbetslösheten under 1970-talets lågkonjunktur aldrig når samma höga nivå som i slutet av 1960-talet. Den starkaste trendmässiga arbetslöshetsökningen uppvisar Sydsverige, som under åren 1963–1965 har en extremt låg arbetslöshet; 1970-talets recession får här ett starkt genomslag och arbetslösheten 1972 ligger över riksgenomsnittet. Konjunkturmönstret förefaller vara likartat i olika regioner; det är svårt att uttala sig om i vad mån tidsförskjutningar i förhållande till riksgenomsnittet återspeglar faktiska skillnader eller är betingade av slumpfel i skattningarna. Arbetslöshetens konjunkturförändringar synes dock vara störst i skogslänen. Tabell 13.7 sammanfattar arbetslöshetsskillnadernas storlek för perioden 1963–1974.

Figur 13.8 Arbetslösheten i Stockholm (1), Norra Mellansverige (6), Norrland (7) samt riket (Sv).

Figur 13.9 Arbetslösheten i Östra Mellansverige (2), Småland (3) samt riket (Sv).

Figur 13.10 Arbetslösheten i Sydsverige (4), Västsverige (5) samt riket (Sv).

Tabell 13.7 Arbetslösheten i riksområden samt riket – genomsnitt för perioden 1963–1974

Region	1	2	3	4	5	6	7	Riket
Arbetslöshet (%)	1,5	2,1	1,6	1,7	1,6	2,3	3,7	2,0

13.3.3 Arbetslöshet och vakanser på regional nivå

Regionala u,v-samband

Arbetslöshetens storlek i en region kan antas vara beroende dels av efterfrågetrycket på den regionala arbetsmarknaden, dels av omfattningen av struktur- och friktionsarbetslöshet. Med utgångspunkt från de regionala sambanden mellan arbetslöshets- och vakanskvoter kan vi ge en kvantitativ belysning av denna problematik. Tabell 13.8 redovisar resultaten av u,v-skattningar på månadsdata för perioden 1970–1974.¹

Tabell 13.8 Regionala u,v-samband – säsongrensade månadsdata 1970: 1–1974: 6

Hyperbelfunktion $u_t = a_t + b_t \left(\frac{1}{v_t} \right)$

Region	Intercept	$\frac{1}{v_t}$	R ²	DW	SEE
1	0.340 (2.196)	1.382 (9.456)	0,63	1,77	0,31
2	0.619 (4.698)	1.665 (13.454)	0,78	2,03	0,24
3	0.285 (1.331)	1.783 (7.789)	0,54	1,94	0,38
4	0.345 (1.769)	1.824 (9.436)	0,63	1,92	0,37
5	0.454 (2.021)	1.503 (6.304)	0,43	1,83	0,33
6	0.693 (2.793)	1.594 (8.956)	0,61	1,86	0,51
7	1.630 (5.351)	1.438 (7.417)	0,51	1,91	0,57

De skattade koefficienterna för vakanskvoterna är statistiskt säkerställda i samtliga fall. Betydelsen av struktur- och friktionsarbetslöshet i olika regioner kan operationellt kvantifieras utifrån de estimerade u,v-sambanden. De regionala arbetsmarknaderna kan exempelvis jämföras med utgångspunkt från den hypotetiska arbetslöshet som skulle råda vid riksgenomsnittliga vakanskvoter.

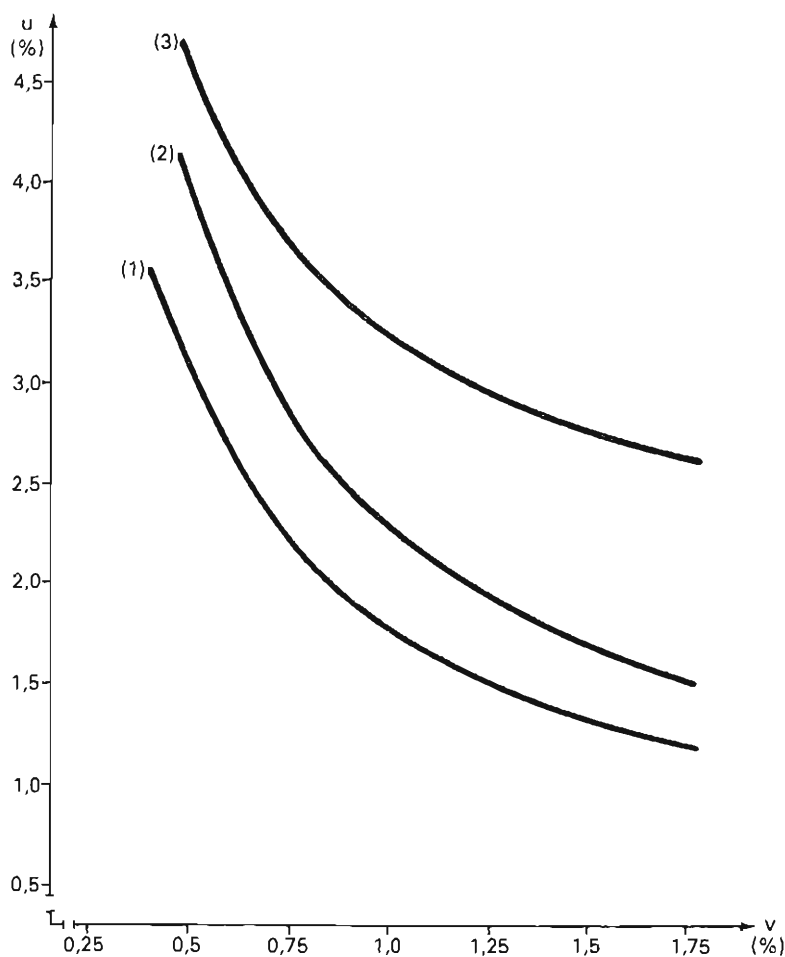
Vakanskvoterna beräknade på samma sätt som tidigare angivits, dvs. antalet kvarstående platser vid arbetsförmedlingarna dividerat med arbetskraftens storlek.

En kritisk förutsättning är de kvalitativa slutsatserna är att vakansanmälningsfrekvensen inte är särskilt högre i Norrland. Enligt utredningen om förbättrad platsinformation (AMS 1974) är också anmälningsfrekvensen något lägre i skogsläna, vilket förstärker slutsatserna ovan.

Tabell 13.9 Arbetslösheten i olika regioner vid riksgenomsnittliga vakanstal (\hat{u}_i)

Region	1	2	3	4	5	6	7
\hat{u}_i	1,4	2,2	1,9	2,0	1,9	2,2	3,0

Tabell 13.9 anger dessa standardiserade arbetslöshetstal, definierade för en vakanskvot lika med 1.1 (riksgenomsnitt för perioden 1970–1974). Av tabellen framgår tydligt Norrlands särställning som den region som har den högsta struktur- och friktionsarbetslösheten: vid samma vakanstal är arbetslösheten ca 1,5 procentenheter högre i Norrland än i Stockholm.² I figur 13.11 illustreras u,v-sambanden för Stockholm, Norrland samt riket.

Figur 13.11 Relatio mellan arbetslöshet och vakanser i Stockholm-riket (2) samt Norrland (3).

Arbetslöshetstider och vakanstider på regional nivå

I föregående avsnitt visades att arbetsmarknaden i Norrland utmärks av strukturella imperfektioner i större utsträckning än andra regionala arbetsmarknader. Dessa svårare matchningsproblem betyder dock inte att arbetslöshetstiderna är längre i Norrland. Befintliga data antyder i stället en betydande regional likformighet beträffande arbetslöshetstidens längd. Tabell 13.10 redovisar vistelsetider för storstadslän, skogslän samt övriga län för åren 1970, 1972 och 1974.

Tabell 13.10 Arbetslöshetstider i olika regioner (veckor)

Region	1970	1972	1974
Storstadslän	8	15	10
Skogslän	8	16	10
Övriga län	5	15	9

Arbetslöshetsperiodernas längd är av ungefär samma längd i de tre länsgrupperna, vilket indikerar att den i skogslänen högre arbetslösheten sammanhänger med att fler personer blir arbetslösa per tidsperiod (större inflöde).¹ Det finns knappast någon säker kunskap om orsakerna bakom denna bild. Flera faktorer torde dock här vara av betydelse. För det första är det troligt att arbetsmarknadspolitiken i form av beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning bidrar till att hålla nere arbetslöshetstiderna genom att bereda sysselsättning åt potentiellt långvarigt arbetslösa. För det andra fungerar sannolikt den geografiska omflyttningen som en arbetslöshetstidsutjämnande faktor; personer som förväntar sig lång sökperiod på den egna lokala eller regionala arbetsmarknaden kan antas försöka reducera arbetslöshetstiderna genom att söka arbete på andra orter och i andra regioner. För det tredje är det troligt att den begränsade tillgången på lediga platser ökar de arbetslösas benägenhet att upphöra med arbetssökandet, dvs. utträda ur arbetskraften.

De skattade u,v-sambanden kan utnyttjas för att närmare belysa karaktäristiska olikheter mellan de regionala arbetsmarknaderna. En given stegring av vakanskvoten medför högre "avkastning" i form av minskad arbetslöshet i Norrland än i andra regioner. Mäter vi u,v-kurvans lutning vid det för perioden 1970–1974 genomsnittliga vakanstalet i respektive region erhålls följande resultat:

Tabell 13.11 Genomsnittliga vakanstal samt lutning för u,v-kurvan

Region	\bar{v}_t	Lutning
1	1,0	1,4
2	1,0	1,7
3	1,1	1,4
4	1,1	1,6
5	1,1	1,2
6	0,8	2,6
7	0,7	3,0

För skogslänen gäller att en given förändring av vakanstalet får den största arbetslöshetseffekten. Denna höga avkastning sammanhänger med att skogslänen befinner sig på en brant del av u,v-kurvan, där en ökning av vakanstalet leder till stor arbetslöshetsminskning. Här ligger också förklaringen till den större konjunkturkänslighet som utmärker arbetslösheten i skogslänen och framför allt i Norrland.

De stora svängningarna i arbetslöshetstalet motsvaras inte av stora svängningar i vakanstalet. Snarare gäller att Norrland har den minsta variationen i vakanstalet samtidigt som regionen har de kraftigaste arbetslöshetsfluktuationerna.²

Inget tyder på att den norrländska arbetslöshetens starka konjunkturkänslighet betingas av ett starkt efterfrågekänsligt arbetslöshetsinflöde. Däremot innebär det förhållandevis höga arbetslöshetsinflödet i Norrland

¹ Veckoarbetslöshetsinflödet – uttryckt i procent av arbetskraften – är närmare 0,3 procent i skogslänen och knappt 0,2 procent i storstads länen under perioden 1970–1974. Se kapitel 6 i betänkandet.

² De regionala vakanstalsens spridning för perioden 1963–1974 är:

Region	1	2	3	4	5	6	7
Standardavvikelse	0,41	0,30	0,28	0,32	0,23	0,22	0,14

att en given ändring av arbetslöshetstiderna får större effekt på antalet arbetslösa; eftersom relativt fler personer blir arbetslösa varje vecka kommer en ökning av vistelsetiden i arbetslöshet att resultera i kraftigare stegring av arbetslöshetsbeståndets storlek.¹

De regionala arbetsmarknaderna karaktäriseras också av en betydande likformighet vad gäller vakanstidernas längd. Tabell 13.12 visar genomsnittliga regionala vakanstider för åren 1970–1974.²

Tabell 13.12 Vakanstider i olika regioner 1970–1974

Region	1970	1971	1972	1973	1974
1	3,7	2,4	2,0	2,2	2,7
2	4,4	3,0	2,9	3,0	3,9
3	4,7	3,1	3,2	3,6	4,2
4	3,3	2,3	2,4	2,5	3,2
5	3,3	2,5	2,4	2,8	3,5
6	4,4	3,3	2,8	2,6	3,7
7	3,3	2,6	2,3	2,3	3,2

A priori ter sig en sådan likhet som föga sannolik. Vakanstiderna uppvisar ett procykliskt beteende, varför vi skulle förvänta oss kortare vakanstider i lågkonjunkturregioner och längre vakanstider i högkonjunktrområden. Den högre arbetslöshet som råder i Norrland borde med andra ord leda till att det där går snabbare att besätta lediga platser. Figur 13.12 visar sambanden mellan tillsättningsfrekvensen (TF) av lediga platser (kvoten tillsatta/lediga platser) och arbetslösheten för Stockholm och Norrland. Norrland har tydligen en klart lägre tillsättningsfrekvens – dvs. längre vakanstider – vid givet arbetsmarknadsläge. Punkterna A och B markerar regionernas typiska lokalisering på respektive kurva under perioden 1970–1974.³

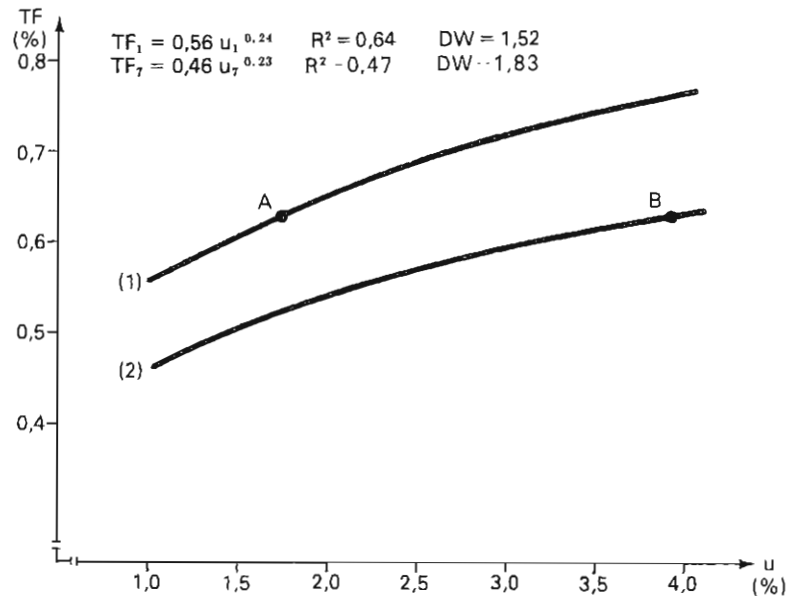
¹ Under vissa förutsättningar gäller att arbetslösheten (u) kan uttryckas som produkten av inflödet per tidsperiod (f) och den genomsnittliga arbetslöshetsiden (D). Antag att arbetslöshetstidens variationer bestäms av vakanstalets utveckling, $D = D(v)$. Vi har då

$$u = f \cdot D(v), \quad \frac{\partial u}{\partial v} = f \cdot \frac{\partial D}{\partial v} < 0 \quad \text{och} \quad \frac{\partial \left(\frac{\partial u}{\partial v} \right)}{\partial f} = \frac{\partial D}{\partial v} < 0.$$

² Vakanstiderna beräknades med utgångspunkt från relationen $V = I_v \cdot D_v$ där V är beståndet av vakanser (årsmedeltal), I_v antalet nyanmälda vakanser (genomsnitt per vecka) och D_v den genomsnittliga vakanstiden.

³ Estimationerna är baserade på säsongrensade månadsdata 1970:2–1974:5. Arbetslöshetens storlek vid månadens början har använts för att minska risken för simultanekevsionsbias. Antalet tillsatta platser har skattats som skillnaden mellan antalet nyanmälda platser under månaden och ändringen av vakanstocken mellan månadsskiftena (AMS statistik). Vakanstocken vid månadsskiftena har erhållits med hjälp av linjär interpolering. Relationen mellan den här använda månatliga tillsättningsfrekvensen (TF) och den genomsnittliga vakanstiden i veckor (D_v) är under stationära förutsättningar (inflöde = utflöde)

$$TF = \frac{1}{1 + D_v (12/52)}$$

ur 13.12 Tillsättning lediga platser och arbetslöshet i Stockholm samt Norrland (2).

Vilka förklaringar finns då till den norrländska arbetsmarknadens speciella särdrag? Det finns här anledning att ta fasta på de "trögheter" som uppkommer på en "gles" arbetsmarknad. En glesbefolkad region utmärks av stora avstånd mellan arbetslösa och vakanser eller – annorlunda uttryckt – av färre arbetslösa och vakanser inom ett givet geografiskt område. En arbetssökande person kan – inom en given tidsperiod och med given sökaktivitet – antas komma i kontakt med färre vakanser på en gles arbetsmarknad. Urvalet av platser blir därför mindre och sannolikheten minskar för att realisera en framgångsrik matchning. För företaget är problemet analogt; en gles arbetsmarknad representerar mindre möjligheter att komma i kontakt med arbetssökande personer, dvs. urvalet av arbetslösa minskar. Effekten blir förlängda söktider för företagen, dvs. längre vakanstider än vad som förklaras av arbetsmarknadsläget i regionen. Förutom dessa högre kontaktkostnader involverar en arbetsmarknad med norrländska karaktäristika också högre byteskostnader; arbetslösa personer är ofta hänvisade till att byta bostadsort för att få arbete, vilket minskar sannolikheten för att acceptera påträffade anställningserbjudanden och ökar benägenheten att "välja" alternativet utträde ur arbetskraften. Den starka geografiska segmenteringen av arbetsmarknaden påverkar också arbetslöshetsinflödet genom att avskedanden och inträde i arbetskraften är förenade med större arbetslöshetsrisker.¹

ör en detaljerad analys av Norrbottens arbetsmarknad, se Axelson, R & Löfgren, K G, "Arbetsmarknaden i Norrbotten". Umeå Economic Studies 1977.

13.3.4 Arbetsmarknadsläge och lönebildning på regional nivå

I föregående avsnitt påvisades att olika regionala arbetsmarknader utmärks av olika grad av strukturella imperfektioner; framförallt visade sig Norrlands arbetsmarknad ha högre struktur- och friktionsarbetslöshet än andra regioner. I detta avsnitt skall undersökas hur dessa olikheter påver-

kar lönebildningen. En utgångspunkt för denna analys är hypotesen att löneglidningen i en region påverkas av regionspecifika arbetsmarknadsförhållanden. En sådan hypotes är dock inte oproblematisk; det är tänkbart att löneglidningen delvis influeras av interregionala "demonstrationseffekter", som försvagar det regionala arbetsmarknadslägets betydelse. Denna möjlighet är dock empiriskt tämligen svår fångad, särskilt som tillgången på regional lönestatistik är relativt begränsad.

De löneekvationer som skattats på regional nivå har utseendet

$$\left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_i = \lambda_{0i} + \lambda_{1i} \cdot v_i + \lambda_{2i} \left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_a \quad (13: 5)$$

där $\left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_i$ = lönestegringstakten i region i

v_i = vakanskvoten i region i

$\left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_a$ = avtalsmässiga lönestegringar (genomsnitt för industrin)

Avsaknaden av regionalt disaggregerade löneglidningsdata har motiverat införandet av de avtalsmässiga lönestegringarna som särskild förklaringsvariabel. Syftet med detta förfarande är att söka isolera det regionala arbetsmarknadslägets löneglidningseffekter. Resultaten av skattningar på årsdata redovisas i tabell 13.13. I tabellen anges också den för perioden genomsnittliga lönestegringen i respektive region ($\overline{w_i/w_i}$).

Tabell 13.13 Lönestegringstakt och arbetsmarknadsläge i olika regioner 1963–1973

Region	Intercept	v_i	$\left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_a$	R^2	D/W	SEE	$\overline{\left(\frac{w}{w}\right)}$
1	3.102 (2.884)	1.788 (3.534)	0.614 (4.875)	0,81	2,98	0,55	8,6
2	1.600 (0.672)	2.960 (2.100)	0.828 (3.296)	0,64	1,85	1,11	9,3
3	-0.209 (-0.098)	4.256 (3.393)	0.871 (4.285)	0,76	1,48	0,87	9,3
4	-0.439 (-0.184)	3.752 (2.808)	1.090 (4.210)	0,75	2,45	1,13	9,6
5	1.717 (0.633)	3.348 (1.869)	0.741 (3.154)	0,61	2,62	1,03	9,4
6	1.209 (1.010)	4.694 (4.108)	0.862 (5.779)	0,88	2,40	0,68	9,4
7	-0.446 (-0.219)	7.218 (2.860)	0.840 (4.178)	0,79	1,97	0,92	8,8

Resultaten ger vid handen att efterfrågeläget på den regionala arbetsmarknaden har en i samtliga fall statistiskt säkerställd effekt på löneglidningen. Av tabellen framgår också den betydande regionala likformigheten vad gäller genomsnittlig lönestegringstakt. Det mest anmärkningsvärda är den snabba lönestegring som förekommer i Norrland trots den höga arbetslösheten. Förhållandet skulle kunna sammanhånga med att Norrland har en från riket avvikande industrisammansättning med övervikt för bran-

scher med hög lönestegringstakt. Empiriska data ger dock inget stöd för en sådan hypotes. Visserligen har Norrland en i förhållande till riksgenomsnittet delvis annorlunda branschstruktur med relativ övervikt för gruv- och skogsbaserad industri och lägre andel verkstadsindustri. Löneökningarna har dock inte varit snabbare i de förra sektorerna. 1960-talets låglöne-satsningar har bl. a. medfört en lägre relativ lönestegringstakt för en höglönebransch som gruvindustri och högre för textil- och beklädnadsindustri, dvs. sådana branscher som är starkt respektive svagt företrädda i Norrland. Den i det närmaste riksgenomsnittliga lönestegringstakt som råder i Norrland torde därför kunna tillskrivas en löneglidning som inte märkbart skiljer sig från löneglidningen i andra regioner.

Jämförs de skattade koefficienterna för vakanskvoterna ("löneflexibiliteterna") finner vi att lönestegringens känslighet för efterfrågeförändringar tycks vara störst i Norrland och lägst i Stockholm. Dessa resultat kan dock delvis vara betingade av regionala olikheter i vakansanmälning-frekvenser; en överskattning av anmälningbenägenheten innebär att den skattade koefficienten får för stort värde. Om anmälning-frekvensen är lägre i Norrland och högre i Stockholm, skulle detta vara en del av förklaringen till skillnaderna i vakanskoefficienter. Om vi dessutom utgår från att det är antalet industrivakanser som är avgörande för löneglidningen, kommer de skattade koefficienterna också att vara beroende av förhållan-det mellan antalet industrivakanser och totalantalet vakanser. En lägre andel industrivakanser i Stockholm innebär att den skattade vakanskoeffi-cienten underskattar löneglidningens känslighet för ändringar i antalet indu-strivakanser i regionen.

Det är dock möjligt att belysa olika regioners grad av inflationskänslig-het med mått som är oberoende av eventuella skillnader i vakansanmäl-ningsfrekvenser. Sammankopplas den regionala löneekvationen

$$\left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_t = \lambda_{0t} + \lambda_{1t} v_t + \lambda_{2t} \left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_a \quad (13: 6)$$

och den regionala u, v -kurvan

$$u_t = a_t + b_t \left(\frac{1}{v_t}\right) \quad (13: 7)$$

erhålls ett samband mellan regional lönestegringstakt och arbetslöshet

$$\left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_t = \lambda_{0t} + \frac{\lambda_{1t} \cdot b_t}{u_t - a_t} + \lambda_{2t} \left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_a \quad (13: 8)$$

En överskattning av anmälning-frekvensen i en region innebär en över-skattning av λ_t men också motsvarande underskattning av b_t varför Phil-lipskurvans lutning blir oberoende av graden av felskattning av vakansta-let.¹

¹ Phillipskurvans lutning är

$$\frac{\partial \left(\frac{\dot{w}}{w}\right)_t}{\partial u_t} = -\frac{\lambda_{1t} b_t}{(u_t - a_t)^2}$$

Resonemanget ovan förutsätter att vakansanmälning-frekvensen är konstant över tiden inom respektive region.

Tabell 13.14 anger denna lutning – dvs. löneglidningseffekten av en arbetslöshetsförändring med en procentenhet – vid de för perioden 1970–1974 genomsnittliga arbetslöshetstalen i respektive region.

Tabell 13.14 Löneglidningseffekter av arbetslöshetsförändringar i olika regioner

Region	Löneglidningseffekt
1	-1.3
2	-1.8
3	-3.0
4	-2.3
5	-2.7
6	-1.8
7	-2.4

En arbetslöshetsminskning med en procentenhet skulle alltså i flertalet fall medföra en ökad löneglidning på ca 2 procentenheter vid regiontypiska arbetslöshetstal. Dessa skattningar kan jämföras med motsvarande för riket: den i avsnitt 13.2 estimerade löneglidningsekvationen för perioden 1948–1973 (ekvation 13.2.4, tabell 13.2) ger en löneglidningseffekt på 2,2 procentenheter vid det för perioden 1970–1974 genomsnittliga arbetslöshetstalet.

Enligt resultaten i tabell 13.14 skulle lönestegringseffekten av en marginal arbetslöshetsreduktion vara lägst i Stockholm. Denna slutsats bör dock tolkas med stor försiktighet av skäl som tidigare antytts; det är sannolikt att en lägre andel industrivakanser i Stockholm har medfört en underskattning av löneglidningens vakanskänslighet och därmed också en underskattning av Phillipskurvans lutning. Den viktigaste slutsatsen av de genomförda beräkningarna skulle kunna formuleras negativt; analysen ger inget stöd för hypotesen att arbetslöshetsminskningar skulle innebära mindre löneglidningseffekter i Norrland än i andra regioner.

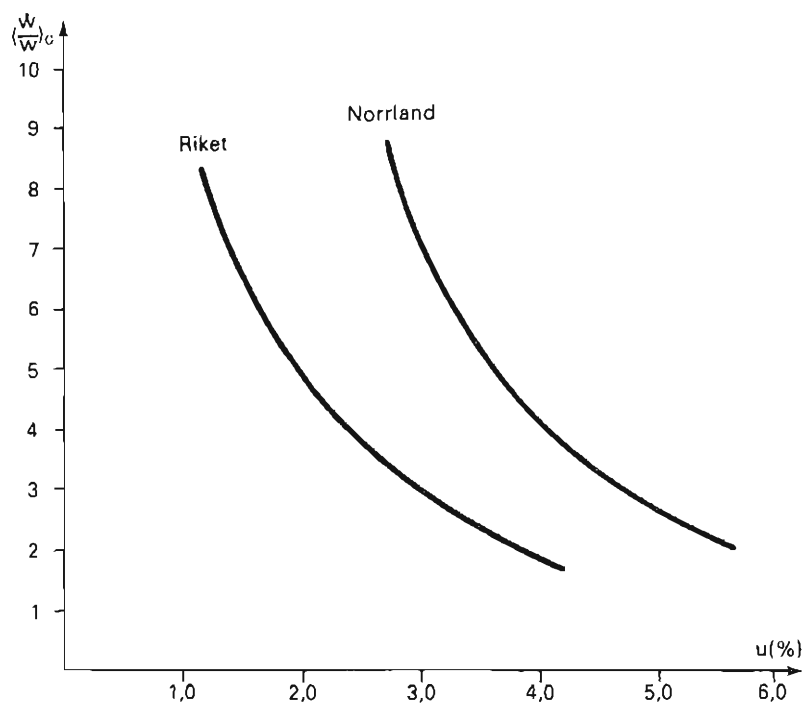
Den genomförda undersökningen av löneglidningens regionala bestämningsfaktorer förstärker bilden av Norrland som en arbetsmarknad med påtagliga trögheter. Arbetsmarknadens starka geografiska splittring är den mest sannolika orsaken till den vid given arbetslöshet högre löneglidningen i Norrland. Figur 13.13 visar sambanden mellan löneglidning och arbetslöshet i Norrland respektive riket.

13.3.5 Optimal fördelning av arbetslöshet och vakanser

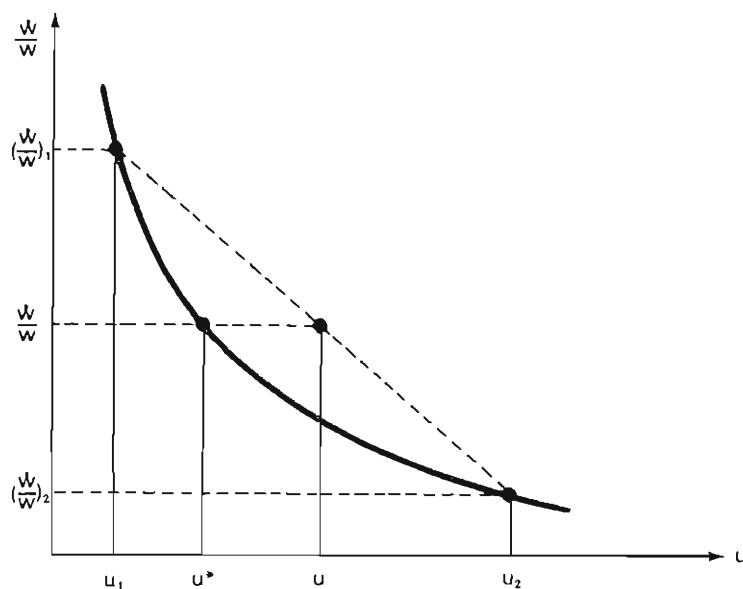
Genom R. G. Lipseys välkända artikel om Phillipskurvans bestämningsfaktorer kom en seglivad men teoretiskt bräcklig hypotes att etableras.¹ Utifrån vissa starkt restriktiva antaganden – lika stora delarbetsmarknader med identiska och konvexa Phillipskurvor – drog han slutsatsen att en minskad spridning av arbetslösheten med avseende på delarbetsmarknader skulle förskjuta den nationella Phillipskurvan mot origo. Denna spridningshypotes kan illustreras med hjälp av figur 13.14.

Säg att lönestegringstakten är (\dot{w}/w_1) på delmarknad 1 och (\dot{w}/w_2) på delmarknad 2. Den genomsnittliga löneökningstakten blir då \dot{w}/w vid en aggregerad arbetslöshet på $(u_1 + u_2)/2 - u$. Om spridningen helt elimineras

¹ Lipsey, R. G., (a.a.).

Figur 13.13 Lönegliding och arbetslöshet i Norrland och riket.

Figur 13.14 Sambandet mellan arbetslöshetens fördelning och den aggregerade lönestegringsakten.

kan man vid samma aggregerade lönestegringstakt uppnå en lägre arbetslöshet u^* . Den nationella Phillipkurvan förskjuts mot origo.

Lipseys spridningshypotes har testats i flera empiriska lönebildningsstudier. En vanlig metod har här varit att komplettera Phillipsekvationen med en variabel representerande arbetslöshetens regionala eller bransch-

mässiga spridning och utföra vanliga signifikanstest på variabelns regressionskoefficient. Resultaten är inte entydiga. Archibald (1969) och Thomas & Stoney (1971) har båda kunnat ge spridningshypotesen ett visst empiriskt stöd i undersökningar av den engelska arbetsmarknaden. I motsats härtill har Brechling (1973) inte kunnat bekräfta hypotesen i en studie av lönebildningen på den amerikanska arbetsmarknaden.¹

I det följande skall spridningshypotesen belysas med utgångspunkt från i tidigare avsnitt erhållna resultat. Med "optimal" arbetslöshetsspridning menas den arbetslöshetsfördelning som minimerar den nationella arbetslöshetskvoten vid given aggregerad inflationstakt respektive vakansnivå.

Optimal arbetslöshetsfördelning vid given inflationstakt

Den ovan redovisade slutsatsen om arbetslöshetsspridningens samband med inflationstakten förutsätter lika stora delarbetsmarknader och identiska Phillipssamband. Det kan visas att detta resultat är ett specialfall av det mer generella villkoret att lutningen på de regionala Phillipsskurvorna skall vara lika vid optimal arbetslöshetsfördelning.² Den arbetslöshetsfördelning som vid given inflationstakt minimerar den nationella arbetslösheten skall alltså vara sådan att marginella arbetslöshetsförändringar överallt har samma inflationseffekt.³

Hur förhåller sig då den existerande arbetslöshetsfördelningen till den ur inflationssynpunkt optimala fördelningen? De tidigare beräknade Phillipslutningarna vid regiontypiska arbetslöshetstal (tabell 13.14) tyder inte på att löneglidningseffekten av en marginell arbetslöshetsreduktion skulle vara mindre i Norrland. Det något bräckliga statistiska underlaget gör det befogat att tolka dessa resultat med viss försiktighet; framför allt är det troligt att lutningen för Stockholmsregionen har underskattats. Resultaten ger dock inget stöd för hypotesen att regionala arbetslöshetsomfördelningar skulle reducera den nationella inflationstakten.

Optimal arbetslöshetsfördelning vid given aggregerad vakansnivå

Frågeställningen om en optimal arbetslöshetsfördelning kan också studeras utifrån ett något annorlunda perspektiv. Givet existensen av regionala u,v-samband kan vi undersöka hur vakanserna skall fördelas för att minimera totalarbetslösheten. Problemet är med andra ord att vid givet totalantal vakanser finna den optimala regionala fördelningen av dessa. Via u,v-sambanden ger denna fördelning också en optimal arbetslöshetsfördelning.

Villkoret för att arbetslösheten skall minimeras är att u,v-sambanden har samma lutning, dvs. marginella vakansförändringar skall ha samma arbetslöshetseffekt i samtliga regioner. Som framgått av tabell 13.11 föreligger betydande lutningsskillnader, vilket ger vid handen att den faktiska arbetslöshetsfördelningen inte är optimal i den bemärkelse som angivits. Det är möjligt att beräkna den fördelning av arbetslöshet och vakanser som uppfyller de angivna villkoren för optimum. Tabell 13.15 visar resultaten av dessa kalkyler.

¹ Archibald, G. C.: *Wage Price Dynamics, Inflation and Unemployment: The Phillips Curve and the Distribution of Unemployment*. *American Economic Review* 59: 2 1969, Thomas, F. L. & Stoney, P. J. M. *Unemployment Dispersion as a Determinant of Wage Inflation in the U. K. 1925-1955*. *The Manchester School of Economic and Social Studies*: 1971: 2, Brechling, F.: 1973, *Wage Inflation and the Structure of Regional Unemployment*. *Journal of Monetary and Banking*. 1973: 1.

² Se Holmlund, B.: *Arbetslöshet och lönebildning*, Umeå Universitet 1976.

³ Begreppet inflation avser här närmast löninflation.

Tabell 13.15 Faktiska (u) och "minimala" (u*) arbetslöshetskvorer 1971–1974

År	u	u*
1971	2,5	2,3
1972	2,7	2,6
1973	2,5	2,4
1974	2,0	2,0

Av tabellen framgår att regionala vakansomfördelningar i obetydlig grad skulle påverka den nationella arbetslöshetsgradens storlek vid given aggregerad vakansnivå. I genomsnitt erhålls för perioden 1970–1974 en minimal totalarbetslöshet på 2,3 procent mot en faktisk på 2,4 procent. Denna regionala omfördelning av arbetskraftsefterfrågan innebär en viss regional utjämning av de regionala arbetslöshetsskillnaderna; således implicerar resultaten en ökning av arbetslösheten i Stockholm och en minskning i skogslänen. Det faktum att sådana (marginella) arbetslöshetsförändringar inte märkbart påverkar totalarbetslösheten sammanhänger med att de regionala arbetslöshetskvorerna "påverkar" den nationella arbetslöshetsgraden med olika styrka beroende på skillnader i arbetskraftens storlek.¹

13.4 Policyimplikationer och fortsatt forskning

Utvecklingen på svensk arbetsmarknad under senare år har präglats av en intensiv reformverksamhet på anställningstrygghetens, inflytandefrågornas och arbetsrättens område. Dessa nya inslag i arbetsmarknadspolitiken innebär en successiv maktförskjutning mellan parterna på arbetsmarknaden. Den ökade anställningstryggheten och det förstärkta löntagarinflytandet kan väntas göra arbetskraften till en allt mindre variabel produktionsfaktor i företagen. Incitamenten att behålla arbetskraft i konjunktur nedgångar förstärks även av växande specialisering av arbetsuppgifterna och ökade företagsinterna utbildningskostnader. Det progressiva skattesystemet i förening med en minskad lönespridning bidrar också till att försvaga motiven för de anställdas frivilliga rörlighet. Tillsammans verkar dessa tendenser i riktning mot en hårdare bindning mellan företag och anställda.

Denna utveckling torde i vissa avseenden innebära välfärdsvinster i form av minskade arbetslöshetsrisker för sysselsatta arbetstagare men också i form av mindre samhällsekonomiska kostnader för rekrytering och inskolning. Men förstärkta "japaniseringstendenser" på arbetsmarknaden innehåller även riskmoment. En minskad rörlighet medför lägre vakansinströmning och färre antal potentiella anställningserbjudanden, dvs valmöjligheterna för de arbetsökande minskar. En hårdare knytning mellan företag och anställda kan också antas få vissa negativa fördelningsmässiga

¹ Den nationella arbetslöshetsknoten, u, kan uttryckas som ett vägt genomsnitt av regionala arbetslöshetskvorer (u_i)

$$u = \sum_{i=1}^k \left(\frac{L_i}{L} \right) u_i \quad (L_i/L = \text{andel av arbetskraften}) \quad \text{där} \quad \frac{\partial u}{\partial u_i} = \frac{L_i}{L}$$

konsekvenser; framför allt finns här risker för en accentuerad "dualisering" av arbetsmarknaden, där skiktningen bestäms av i vad mån individerna lyckats få en fast anställning.

Vi skall fortsättningsvis diskutera vilka slutsatser för fortsatt forskning respektive ekonomisk politik, som aktualiseras av mera markerade "inlåsnings effekter" på arbetsmarknaden. Dessutom berörs forsknings- och policyimplikationer på det regionalpolitiska området mot bakgrund av i studien erhållna resultat.

13.4.1 Något om fortsatt forskning

De skisserade inlåsnings-tendenserna på arbetsmarknaden bör göras till föremål för systematiska utvärderings- och forskningsinsatser; här finns för närvarande en betydande osäkerhet beträffande stabiliseringspolitiska och fördelningsmässiga effekter. Vilka konsekvenser för arbetsmarknadens marginalgrupper får utvecklingen mot mer långsiktiga anställningskontrakt? Sannolikt krävs här tillgång till betydligt mer disaggregerad information om olika gruppers arbetsmarknads-situation än vad som officiell arbetsmarknadsstatistik tillhandahåller.

En angelägen forskningsuppgift är också att studera de stabiliseringspolitiska verkningarna av arbetsmarknadens ändrade funktionssätt. Innebär företagens ökade benägenhet att hålla kvar arbetskraft vid konjunkturedgångar att arbetsmarknaden blir mer inflationskänslig i ett konjunkturuppsving? Vilka konsekvenser för lönebildning och inflation får en ändrad fördelning av arbetslöshetsbördan på delgrupper i arbetskraften?

Av betydande stabiliseringspolitisk relevans är också den *lokala lönebildningens* bestämningsfaktorer. Stabiliseringspolitiska förslag om inkomstpolitik och/eller växelkurspolitik baseras på förutsättningar om att de totala lönekostnadsstegringarna kan styras via påverkan på de centrala avtalsförhandlingarna. Efterkrigstidens erfarenheter visar dock tydligt att löneglidningen bestäms av delvis andra och mer efterfrågeberoende mekanismer än de avtalsmässiga lönestegringarna. Valutajusteringar för att neutralisera internationella eller interna inflationsimpulser blir därför – vid givet efterfrågetryck på arbetsmarknaden – begränsat effektiva så länge som inte de totala lönestegringarna kan fixeras i centrala inkomstpolitiska lösningar. Den relativt likformiga lönestegringstakt mellan olika regioner, som vår studie dokumenterat, skulle till någon del kunna vara ett uttryck för existensen av interregionala demonstrationseffekter i lönebildningen. Är denna hypotes korrekt, borde det också vara möjligt att lokalisera löneledande regioner, något som skulle skapa större förutsättningar för att påverka löneglidningen och därmed öka utsikterna att föra en mer framgångsrik stabiliseringspolitik.

Ett annat intressant och väsentligt forskningsområde gäller arbetslöshetstidernas bestämningsfaktorer i olika regioner. Den betydande regionala likformighet som kunnat iakttas är a priori något oväntad. I vad mån är förhållandet ett uttryck för att de arbetssökande i Norrland har lägre aspirationsnivåer och därför snabbare accepterar anställningserbjudanden? Eller beror likformigheten på att arbetsmarknadsverket systematiskt lyckas överföra potentiellt långvarigt arbetslösa till beredskapsarbeten och ar-

betsmarknadsutbildning? Eller finns det kanske på den lokala arbetsmarknaden en slags "maximal söktid" vars överskridande resulterar i flyttning?

13.4.2 Något om policyimplikationer

Det kan för diskussionen om den regionala sysselsättningspolitiken vara adekvat att skilja mellan å ena sidan regionalt generella medel och å andra sidan regionalt selektiva medel. Med den första medelstypen avses åtgärder ägnade att påverka arbetskraftsefterfrågan i en region, t. ex. genom regionalt differentierade lönesubventioner.

Sådana medel kan tolkas som åsyftande en förflyttning utefter en given regional u,v-kurva. Som regionalt selektiva betecknas medel som bidrar till att förskjuta den regionala u,v-kurvan mot origo, dvs. åtgärder som minskar struktur- och friktionsarbetslöshetens omfattning.

Analysen av de regionala arbetsmarknaderna har bl a påvisat att arbetslösheten i skogslänen uppvisar de kraftigaste konjunkturvariationerna. Denna starka konjunktürkänslighet tycks dock inte – att döma av vakanstalets variationer – vara betingad av några markanta svängningar i arbetskraftsefterfrågan. Det är i stället det lägre efterfrågetrycket på arbetsmarknaden som gör arbetslösheten mer efterfrågekänslig, dvs. regionerna befinner sig långt till vänster på sina respektive u,v-kurvor. Regionalt generella medel skulle verksamt kunna bidra till att dämpa arbetslöshetens konjunktursvängningar i skogslänen. I den mån minskade regionala arbetslöshetsskillnader eftersträvas krävs en politik som beaktar konjunkturfuktuationernas starkare genomslag på Norrlandslänens arbetslöshet. För Norrland gäller också att en marginell stegring av den regionala arbetskraftsefterfrågan (ökning av vakanstalet) leder till betydande arbetslöshetsreduktioner.

Om ambitionen är att uppnå en mer riksnormat arbetsmarknadssituation i Norrland förefaller dock ovan diskuterade regionalt generella medel otillräckliga på grund av de betydande matchningsproblem som karakteriserar regionen. Dessa imperfektioner är troligen ett uttryck för de högre kontaktkostnader som utmärker en befolkningsgles region. Annorlunda uttryckt finns i Norrland ett stort antal lokala arbetsmarknader med liten befolkning och litet antal arbetstillfällen.

Följden blir arbetsmarknader med låg differentieringsgrad och begränsade valmöjligheter. Dessa förhållanden är inbyggda i den rådande ortstrukturen och kan påverkas endast på längre sikt. En politik, som syftar till att skapa likvärdiga sysselsättningsmöjligheter i olika delar av landet, måste därför långsiktigt eftersträva förhållandevis befolkningstäta regioner. Därmed blir det möjligt att skapa allsidiga lokala arbetsmarknader som ökar arbetstillfällenas åtkomlighet och vidgar valmöjligheterna för de arbetssökande. Med nuvarande bebyggelsestruktur föreligger mycket stora skillnader mellan storstads- och glesbygdsregioner vad gäller arbetsmarknadens differentieringsgrad.¹

Regionalpolitiken måste naturligtvis styras även av andra mål än sysselsättningspolitiska ambitioner att skapa likvärdiga arbetsmarknadsförhållanden i olika delar av landet. Också på längre sikt finns därför anledning räkna med bestående olikheter beträffande valmöjligheterna på lokala ar-

31. a. ERU har fram-
 illit vikten av att
 apa en mer "robust"
 tsstruktur i landet.
 1972 års riksdagsbeslut
 sträffande regionalpo-
 iken kan ses som ett
 eg i denna riktning.

betsmarknader. Det blir där för viktigt att söka finna medel som kan minska omfattningen av befintliga imperfektioner. Hit hör åtgärder som breddar kontaktytorna mellan arbetssökande och lediga platser och därmed vidgar arbetsmarknaden för den enskilde arbetstagaren.

En naturlig utgångspunkt är åtgärder som effektiviserar informations-spridningen på den regionala arbetsmarknaden. De relativa söknackdelar som vidlåder den norrländska ortsstrukturer skulle till någon del kunna kompenseras genom regionspecifika arbetsförmedlingsinsatser. Migrationsstudier har påvisat en betydande avståndskänslighet hos den geografiska omflyttningen. Avståndsfaktorn reflekterar troligen såväl flyttningskostnadernas betydelse som mer subjektiva önskemål om närhet till den tidigare bostadsorten. Aktiva förmedlingsinsatser för att i första hand skapa inomregionala arbetsplaceringar skulle därför svara mot sannolika rumslika önskemål hos ett flertal av flyttarna.

En annan väg att utvidga de arbetssökandes valmöjligheter går via stöd till rörligheten på arbetsmarknaden. Sådana flyttningsstimulanser skulle i princip också kunna utnyttjas för att generera ökad platsinströmning på den lokala arbetsmarknaden. Den "lågkonjunktur" som utmärker den norrländska arbetsmarknaden medför bl. a. en lägre personalomsättning och därmed ett mindre vakansinflöde än i storstadsregionerna. Den lokala arbetsmarknaden kommer därför att hamna i något av en ond cirkel: Få arbetstillfällen och låg differentieringsgrad begränsar valmöjligheterna för sysselsatta arbetssökande, vilket leder till låg avgångsbenägenhet och litet vakansinflöde, något som i sin tur ytterligare krymper valmängden för de arbetslösa. Rörligheten tenderar att vara minst där den borde vara störst. Ekonomiskt flyttningsstöd även till icke-arbetslösa personer ter sig mot denna bakgrund som välmotiverat. Syftet med sådana insatser – riktade mot de lätttrörliga grupperna på arbetsmarknaden – bör vara att öka anställningsmöjligheterna för personer med särskilda svårigheter att klara omflyttningar.

Appendix 13.1

Arbetslöshets- och löneekvationer

I avsnitt 13.2 redovisas en skattad u,v-kurva på hyperbelform

$$u = a + b \left(\frac{1}{v} \right) \quad (\text{A: 1})$$

Vidare ansätts en löneekvation med utseendet

$$\frac{\dot{w}}{w} = \lambda_0 + \lambda_1 v + \lambda_2 u + \lambda_3 \left(\frac{\dot{p}}{p} \right)^* \quad (\text{A: 2})$$

Ekvation (A: 1) ger $v = b/(u-a)$ vilket insatt i (A: 2) ger

$$\frac{\dot{w}}{w} = \lambda_0 + \frac{\lambda_1 b}{u-a} + \lambda_2 u + \lambda_3 \left(\frac{\dot{p}}{p} \right)^* \quad (\text{A: 3})$$

Den empiriska analysen har visat att u,v-kurvan förskjutits utan lutningsändring, dvs. koefficienten a i (A: 1) har ökat. Detta implicerar en högre lönestegringstakt vid given arbetslöshet

$$\frac{\partial \left(\frac{\dot{w}}{w} \right)}{\partial a} = \frac{\lambda_1 b}{(u-a)^2} > 0 \quad (\text{A: 4})$$

och dessutom en brantare kortsiktig Phillipskurva. Kurvans lutning är

$$f(u) = \frac{\partial \left(\frac{\dot{w}}{w} \right)}{\partial u} = \frac{-\lambda_1 b}{(u-a)^2} + \lambda_2 < 0. \quad (\text{A: 5})$$

Följaktligen gäller

$$\frac{\partial f(u)}{\partial a} = \frac{-2\lambda_1 b}{(u-a)^3} < 0, \quad (\text{A: 6})$$

dvs. en ökad arbetslöshet vid givet antal vakanser ger en brantare lutning på Phillipskurvan. Det kan också observeras att kurvan enligt (A: 5) överallt har negativ lutning; när arbetslösheten växer går lutningen asymptotiskt mot λ_2 . Om λ_2 ligger nära noll är Phillipskurvan flackare och lutningen avtar med stigande arbetslöshet. I detta senare fall krävs följaktligen större arbetslöshetsförändringar för att uppnå en viss dämpning av lönestegringarna.

Insättning av (A: 1) i (A: 2) eliminerar arbetslösheten som argument i löneekvationen

$$\frac{\dot{w}}{w} = \lambda_3 + \lambda_1 v + \lambda_2 \left(a + \frac{b}{v} \right) + \lambda_3 \left(\frac{\dot{p}}{p} \right)^* \quad (\text{A: 7})$$

En förskjutning av u,v-kurvan i form av en större a-koefficient implicerar en *lägre* lönestegringstakt vid givet vakanstal

$$\frac{\partial \left(\frac{\dot{w}}{w} \right)}{\partial a} = \lambda_2 < 0. \quad (\text{A: 8})$$

Genom att undersöka om lönestegringen faller vid givet antal vakanser efter u,v-kurvans förskjutning kan vi således också indirekt testa hypotesen $\lambda_2 < 0$.

En approximation av (A:3) utgör den i avsnitt 13.2 använda specifikationen

$$\frac{\dot{w}}{w} = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{u} \right) + \alpha_3 \left(\frac{\dot{p}}{p} \right)^* \quad (\text{A: 9})$$

Vidare skrivs prisekvationen som

$$\frac{\dot{p}}{p} = \beta_0 \frac{\dot{w}}{w} + BZ, \quad (\text{A: 10})$$

där Z är i prisstegringskvationen ingående förklaringsfaktorer utöver lönestegrings takten och B motsvarande koefficienter. Den långsiktiga jämviktslösningen förutsätts innebära likhet mellan faktisk och förväntad inflationstakt, dvs.

$$\left(\frac{\dot{p}}{p} \right)^* = \frac{\dot{p}}{p} =: \bar{\frac{\dot{p}}{p}} \quad (\text{A: 11})$$

Insättning av (A: 9) i (A: 10) och utnyttjande av (A: 11) ger den långsiktiga Phillipskurvan

$$\bar{\frac{\dot{p}}{p}} = \frac{\beta_0 \alpha_0}{1 - \beta_0 \alpha_3} + \frac{\beta_0 \alpha_1}{1 - \beta_0 \alpha_3} \left(\frac{1}{u} \right) + \frac{BZ}{1 - \beta_0 \alpha_3} \quad (\text{A: 12})$$

med negativ lutning förutsatt att $\beta_0 \alpha_3 < 1$.

I fallet $\beta_0 = \alpha_3 = 1$ är den långsiktiga Phillipskurvan vertikal och jämviktsarbetslösheten (u^*) ges av villkoret

$$\left(\frac{\dot{p}}{p} \right)^* = \frac{\dot{p}}{p} = 0, \quad (\text{A: 13})$$

vilket via (A: 9) och (A: 10) ger

$$u^* = -\frac{a_1}{a_0 + BZ}. \quad (\text{A: 14})$$

En brantare kortsiktig Phillipskurva är liktydigt med en högre jämviktsarbetslöshet

$$\frac{\partial u^*}{\partial a_1} = -\frac{1}{a_0 + BZ} > 0 \quad (\text{A: 15})$$

eftersom u^* får antas ha positivt tecken ($u^* = -a_1/(a_0 + BZ) > 0$).

Även i fallet med negativt lutande långsiktig Phillipskurva ($\beta_0 \alpha_3 < 1$) kan man – vid fasta växelkurser – tala om existensen av en viss jämviktsarbetslöshet, bestämd av kravet på extern balans. Beteckna den inflationstakt som är förenlig med bytesbalansjämvikt med $(\dot{p}/p)_k$. Insättning av denna inflationsrestriktion i (A: 2) ger jämviktsarbetslösheten (u^{**}) som

$$u^{**} = \frac{\beta_0 a_1}{\left(\frac{\dot{p}}{p}\right)_k (1 - \beta_0 \alpha_3) - \beta_0 a_0 - BZ}. \quad (\text{A: 16})$$

En brantare kortsiktig Phillipskurva implicerar en högre jämviktsarbetslöshet (givet $u^{**} > 0$)

$$\frac{\partial u^{**}}{\partial a_1} = \frac{\beta_0}{\left(\frac{\dot{p}}{p}\right)_k (1 - \beta_0 \alpha_3) - \beta_0 a_0 - BZ} > 0. \quad (\text{A: 17})$$